

KONCEPT TERITORIJALNOG USTROJA JADRANSKE HRVATSKE

THE CONCEPT OF TERRITORIAL ORGANISATION OF ADRIATIC CROATIA

DAMIR MAGAŠ¹

¹Odjel za geografiju, Centar za istraživanje krša i priobalja, Sveučilište u Zadru / *Department of Geography,
Center for Karst and Coastal Research, University of Zadar*

UDK: 911.6:332.122(497.57/.58)

Primljeno / *Received*: 2011-10-07

Prethodno priopćenje
Preliminary communication

U ovom članku autorovo polazište je što kvalitetniji i funkcionalniji teritorijalni ustroj Hrvatske, posebice njezina primorskog prostora. Jadranska Hrvatska, uz Istočnu (Panonsku) i Sjeverozapadnu Hrvatsku, jedna je od triju definiranih (budućih) euroregija NUTS II u Hrvatskoj. U današnjem teritorijalnom obuhvatu predložena je od Republike Hrvatske i 2007. godine prihvaćena od Eurostata. Obuhvaća sve primorske županije (7) Hrvatske, ukupne površine 26,7 tisuća km² i 1,4 milijuna stanovnika (2011.). Rad razmatra moguću diferencijaciju ovoga strateškog litoralnog prostora Jadrana na tri funkcionalne (gravitacijske) regije trećeg reda (NUTS III), u skladu s kriterijima Vlade Republike Hrvatske za učinkovitu decentralizaciju i novu regionalizaciju Hrvatske. Naime, pojedine priobalne županije ne zadovoljavaju europski demografski kriterij za statističku NUTS III regiju (150 000 – 800 000 stanovnika), premda u cijelosti hrvatske županije prosječno zadovoljavaju taj kriterij. Stoga, primjenom demografskih, geografskih, gospodarskih, administrativnih i drugih kriterija, autor naglašava potrebu određivanja demografski u najvećoj mjeri usklađenih triju nodalno-funkcionalnih, odnosno gravitacijskih regija sa središtima u Rijeci, Zadru i Splitu. Tako bi u Jadranskoj Hrvatskoj riječka regija potencijalno obuhvatila Istru, Kvarner, i goranski prostor s 505 000 stanovnika (2011.), zadarska bi obuhvatila Sjevernu Dalmaciju i Liku s 330 000 stanovnika, a splitska bi obuhvatila Srednju Dalmaciju i Dubrovnik (Južna Dalmacija) s 578 000 stanovnika. Prostor Like se funkcionalno i gospodarski optimalno usmjerava na Zadar, s obzirom na nove procese povezivanja autocestom i brz noviji razvoj Zadra.

Ključne riječi: regionalizacija, Hrvatska, Jadranska Hrvatska, NUTS jedinice, Zadar, Rijeka, Split

In this work, the author's starting point is a maximum quality and functional territorial organisation of Croatia, especially its littoral area. Adriatic Croatia, as well as Eastern (Pannonian) and Northwestern Croatia, is one of the three defined (future) Euroregions NUTS II in Croatia. It was suggested in its current territorial coverage by the Republic of Croatia, and accepted by Eurostat in 2007. It includes all littoral counties (7) of Croatia, covering 24.7 thousand km² with 1.4 million inhabitants (2011). The paper discusses a possible differentiation of this strategic littoral Adriatic area on three functional (gravitational) regions of the third level (NUTS III) according to the criteria of the Croatian Government on efficient decentralisation and new regionalisation of Croatia. Namely, some littoral counties do not meet the European demographic criterion for statistical NUTS III region (150-800 thousand inhabitants) although, in general, Croatian counties meet this criterion. That is why the author, applying demographic, geographic, economic, administrative and other criteria, stresses the need for defining the demographically maximally coordinated three nodal-functional, i.e., gravitational regions with their centres in Rijeka, Zadar and Split. So, the Rijeka region would potentially cover Istria, Kvarner and Gorski Kotar areas with 505,000 inhabitants (2011), Zadar region would cover North Dalmatian and Lika areas with 330,000 inhabitants, and Split region would include Middle Dalmatian and Dubrovnik (South Dalmatian) areas with 578,000 inhabitants. The area of Lika is functionally and economically most optimally oriented towards Zadar, with regard to new processes of highway linking and the recent fast development of Zadar.

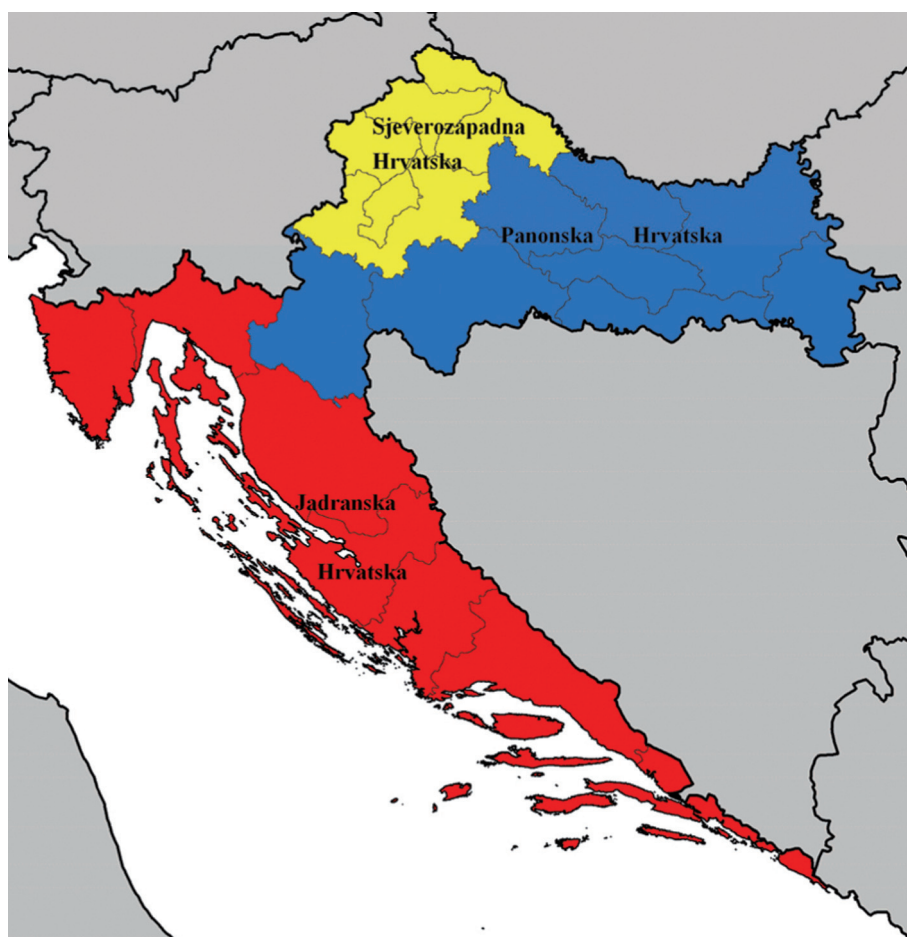
Key words: regionalization, Croatia, Adriatic Croatia, NUTS units, Zadar, Rijeka, Split

Uvod

Jadranska Hrvatska, uz Istočnu (Panonsku) i Sjeverozapadnu Hrvatsku, jedna je od triju definiranih (skorašnjih) euroregija NUTS II u Republici Hrvatskoj. Proces definiranja tih regija trajao je nekoliko godina, a sagledan je veći broj prijedloga koje je Hrvatska službeno prosljeđivala Eurostatu. Prijedlozi su razmatrali tri do pet regija 2. reda. Napisano je i nekoliko teoretskih, znanstvenih i stručnih radova o toj temi (ČAVRAK, 2002.; MAGAŠ, 2003., 2005.; LOVRINČEVIĆ I DR., 2005.; ŠANTIĆ, 2006.; DOBRIĆ, 2008.). Poslije pregovora s Eurostatom, u ožujku 2007. Europska komisija potvrdila je usklađenost prijedloga podjele Hrvatske na tri NUTS II regije (Sjeverozapadna Hrvatska, Središnja i Istočna / Panonska/ Hrvatska i Jadranska Hrvatska) (NN, 35/07) (Sl. 1.).

Introduction

Adriatic Croatia, as well as Eastern (Pannonian) and Northwestern Croatia, is one of the three defined (forthcoming) Euroregion NUTS II in the Republic of Croatia. The process of defining these regions lasted several years and a large number of proposals that Croatia was officially forwarding to Eurostat has been explored. Proposals considered three to five regions of order 2 and several theoretical, scientific and professional papers on this topic have been written (ČAVRAK, 2002.; MAGAŠ, 2003, 2005.; LOVRINČEVIĆ ET AL., 2005; ŠANTIĆ, 2006; DOBRIĆ, 2008). After negotiations with Eurostat, in March 2007, the European Commission approved the compliance of division proposals of Croatia at three NUTS II regions (Northwestern Croatia, Central and Eastern /Pannonian/ Croatia and Adriatic Croatia) (NN, 35/07) (Fig. 1).



Slika 1. Tri hrvatske NUTS II regije, 2007.

Izvor: Izrađeno prema *Klasifikacija prostornih jedinica za statistiku*, DZS, 2008.

Figure 1 Three Croatian NUTS II regions 2007

Source: According to *Classification of Statistical Spatial Units*, NATIONAL BUREAU OF STATISTICS, 2008

S obzirom na to da je Republika Hrvatska započela pripreme za funkcionalnu decentralizaciju i teritorijalni preustroj, izrađene su i odgovarajuće smjernice i načela kao i okvirni hodogram aktivnosti (STRATEGIJA REGIONALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE, 2011. – 2013., 2010.). To bi trebalo rezultirati uspješnim završetkom toga složenog i nadasve značajnog procesa.

Nacionalna klasifikacija statističkih regija u Hrvatskoj je uspostavljena (NN, 35/07), a Državni zavod za statistiku započeo je s prikupljanjem regionalnih statistika u skladu s njezinom strukturom. Popis stanovništva 2011. usklađen je s tom klasifikacijom. Ipak, kasnije se pojavilo nekoliko novih neformalnih kombinacija, od kojih su u javnosti najistaknutiji prijedlozi za 4 ili za 5 novih regija NUTS II. U kombinaciji s 4 regije¹ redefinirao bi se prostor izvan Jadranske Hrvatske (širi zagrebački prostor), pri čemu bi prostor priobalne regije ostao nepromijenjen. O takvoj soluciji bilo bi prihvatljivo raspravljati s obzirom na mogućnosti koje su logične u širem prostoru oko glavnog grada Zagreba. Prijedlog regionalizacije na pet regija posve je geografski i funkcionalno neprihvatljiv jer oblikuje neprirodnu regiju tzv. Primorje od Istre do Posavine.²

Potrebno je istaknuti da je Hrvatska država koja se razvila na dodiru različitih geografskih jedinica, od jadranskoga preko dinarskog do panonsko-peripanonskog prostora te da su njezin današnji oblik, geografski položaj kao i unutarnji prostorni ustroj posljedica povijesno-geografskoga razvitka relevantnih prirodno-geografskih, političkih, ekonomskih i različitih društvenih (demografskih, kulturoloških, vjerskih i dr.) čimbenika. U tom kontekstu valja razmatrati i položaj te ulogu Jadranske Hrvatske, i njezinih središta, Splita, Rijeke i Zadra kao starih i istaknutih urbanih, upravnih, gospodarskih, demografskih, kulturnih, vjerskih i znanstvenih jezgri.

Uvodno se polazi od hipoteze da ne samo Split i Rijeka, nego i Zadar u nacionalnim, odnosno državnim okvirima ostvaruju funkcije istaknutih središta šireg prostora unutar Jadranske Hrvatske te ga je potrebno odgovarajuće rangirati u okviru prostornog ustroja Hrvatske.

Given that the Republic of Croatia started the preparation for functional decentralization and territorial restructuring, appropriate guidelines and principles have been made, as well as a framework timetable of activities (STRATEGY OF REGIONAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF CROATIA, 2011 – 2013, 2010). So, this should result in a successful completion of this complex and extremely important process.

National classification of statistical regions in Croatia was established (NN, 35/07), and National Bureau of Statistics began collecting regional statistics in accordance with its structure. Population census 2011 complies with this classification. However, several new informal combinations have appeared later, among which the proposals for 4 or 5 new regions NUTS II have been most emphasized in the public. In combination with the 4 regions¹ the space outside Adriatic Croatia (wider Zagreb area) would be redefined, with the littoral region's area remaining unchanged. It would be acceptable to discuss such a solution considering the opportunities that are logical in the area around the capital of Zagreb. The proposal of regionalisation on five regions is geographically and functionally quite unacceptable because it forms an unnatural region called Primorje (Coastland) from Istria to Posavina.²

It should be noted that Croatia is a country that was developed on the contact of different geographical units, from the Adriatic through Dinaric to Peri-Pannonian area. Its present form, geographical location and internal spatial structure represent results of historical and geographical development of the relevant physical-geographical, political, economic and different social (demographic, cultural, religious and other) factors. In this context, one should also consider the position and the role of Adriatic Croatia and its centres, Rijeka, Zadar and Split, as old and prominent urban, administrative, economic, demographic, cultural, religious and scientific nuclei.

The introductory part is based on the hypothesis that, in national and state frameworks, not only Split and Rijeka, but Zadar as well, realize the function of the prominent centres of a wider area within Adriatic Croatia, and should, therefore, be

¹ Poziva se na neprihvaćeni prijedlog regionalizacije na četiri NUTS II regije, v. LOVRINČEVIĆ I DR., 2005., str. 1135.

² PETKOVIĆ, 2011. Ovo je politički koncept, prvotno jedne od političkih stranaka u Hrvatskoj (HNS-a) kojim se utjecaj Rijeke nepotrebno i neprirodno forsira sve do Banovine uključujući i posavski dio oko Kutine.

¹ With reference made to the unaccepted proposal of regionalisation into four NUTS II regions; see Lovrinčević et al., 2005, p. 1135.

² PETKOVIĆ, 2011. This is originally a political concept of one of Croatian political parties (HNS) by which the influence of Rijeka is unnecessarily and unnaturally forced, spreading to the area of Banovina and Posavina (Kutina).

Pri razmatranju mogućih rješenja za teritorijalni preustroj Hrvatske treba voditi računa o činjenici da tradicionalni *dalmatinski* prostor više ne funkcionira kao jedinstvena regija, već je u nodalno-funkcionalnom smislu raščlanjen. Naime, Dalmacija je povijesno-geografski bila regija čije su granice izrazito pulsirale da bi danas pod tim imenom bio percipiran prostor kao zajednički teritorij uglavnom u pogledu povijesnog razvitka i kulturne baštine. Pritom opet treba imati na umu da je dio tog prostora danas izvan Hrvatske (Boka kotorska), a da su izvan njega i otok Rab te sjeverni dio otoka Paga koji se danas upravno nalaze izvan obuhvata "dalmatinskih" županija. Najveći dio tog prostora funkcionalno je organiziran oko odgovarajućih središta (poglavito Splita i Zadra, te Šibenika i Dubrovnika), a u prirodno-geografskom pogledu je raščlanjen na otočno-priobalni te na zaobalni prostor, što se očituje u mnogim društveno-gospodarskim sferama (primjerice ratarsko-stočarska tradicija zaobalja prema maritimnoj orijentaciji gospodarstva priobalja, istaknuta urbana tradicija priobalja, jezične razlike, etnološke razlike i dr.). Naravno, te razlike na tlu Jadranske Hrvatske čine dragocjeno nacionalno ekonomsko i kulturno bogatstvo.

Prijedlog funkcionalne decentralizacije i upravno-teritorijalnog preustroja Hrvatske

Suvremeni upravno-teritorijalni ustroj Republike Hrvatske na 21 županiju, bez obzira na određene nedostatke, koncept je zamišljene regionalne sheme zasnovane na ideji decentraliziranog i disperznog razvoja Hrvatske. Međutim, što zbog posljedica rata i porača, što zbog propusta u tranziciji, nije došlo do uravnoteženog razvoja, već je i dalje izražena snažna koncentracija dobara, moći, stanovništva. Stoga su i učestali prijedlozi za preustrojem postojećega sustava lokalne (gradovi i općine) i područne/regionalne (županije) samouprave. Optimalnom raspodjelom moći i dobara u okvirima visokog stupnja demokratizacije i samouprave, ali i dovoljno jake države, najvjerojatnije bi se i postojeći model županijskog ustroja pokazao opravdanim, uz eventualne manje promjene.

Funkcionalna decentralizacija i teritorijalni preustroj Hrvatske koji bi označili prostornu raščlambu, odnosno regionalizaciju na određeni broj regija u Hrvatskoj, temelji se na *Smjernicama i načelima za funkcionalnu decentralizaciju*

ranked appropriately in the context of the spatial organization of Croatia.

In considering possible solutions to the territorial reorganization of Croatia, the fact that the traditional *Dalmatian* area does not function as a single region any more, but is broken down in nodal-functional terms, should be taken into account. Specifically, Dalmatia is a historical-geographical region characterized by highly pulsating borders. Today, the name covers the space that is perceived as common territory mainly in terms of historical development and cultural heritage. One should bear in mind that some parts of that space are outside Croatia today (Bay of Kotor, Budva), and that even Rab Island and northern part of Pag Island are not included either as they administratively belong to "Dalmatian" counties. The largest part of the area is functionally organized around corresponding centres (primarily Split and Zadar, but Šibenik and Dubrovnik as well). Physiogeographically, the area is differentiated into coastal-island and hinterland zones, which is reflected in many socio-economic aspects (e.g., crop-livestock tradition in the hinterland, traditional maritime orientation of the coastal economy, a prominent urban coastal tradition, language differences, ethnological differences, etc.). Naturally, these differences on the soil of Adriatic Croatia represent a valuable national economic and cultural wealth.

Proposal of functional decentralization and administrative-territorial reorganization of Croatia

The current administrative-territorial division of Croatia into 21 counties, despite some drawbacks, is a concept of the envisaged regional scheme based on the idea of a decentralized and dispersed development of Croatia. However, because of the consequences of war and post-war period, and because of oversights in transition, there has not been a balanced development, but a noticeable concentration of resources, power and population. Therefore, proposals for restructuring the existing system of local (districts, cities) and regional (counties) self-government have been increasingly frequent. The existing model of the county organization might be revealed as justified, with probable minor changes, by optimal distribution of power and resources within the high degree of democratization and self-government, but also within a strong enough state.

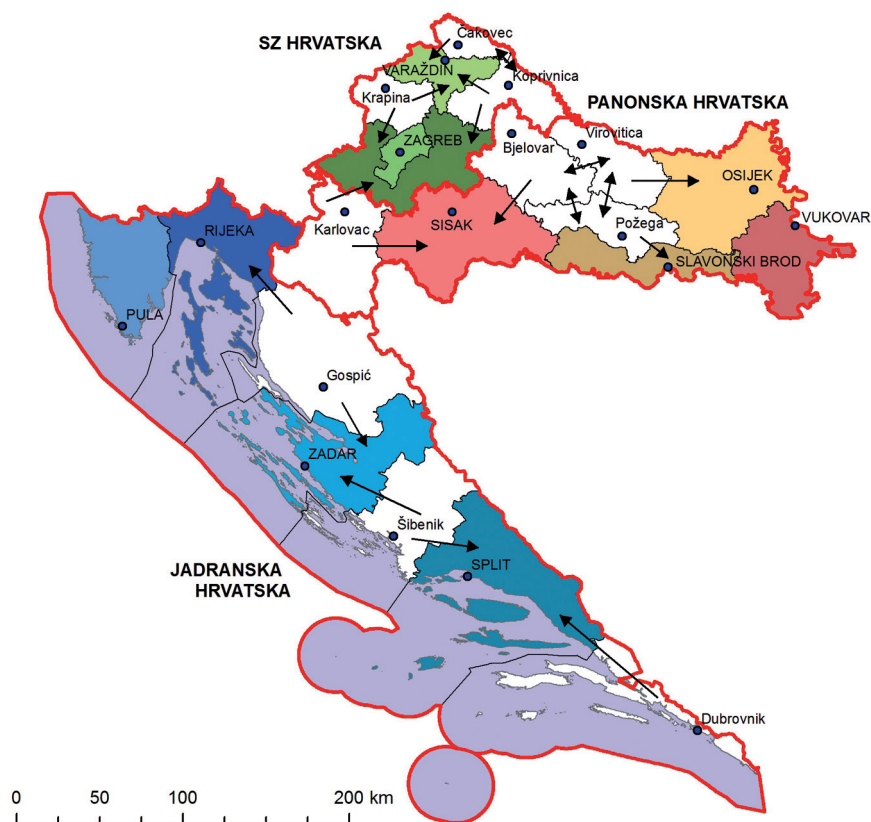
Functional decentralization and territorial restructuring of Croatia, which would mark spatial differentiation, i.e., regionalization into

i teritorijalni preustroj Ministarstva uprave iz 2010. u sklopu *Programa gospodarskoga oporavka* Vlade RH. Kao jedna od mjera reforme javne uprave, predviđena je racionalizacija teritorijalnog ustroja Republike Hrvatske i daljnja raščlamba. Kriteriji učinkovite decentralizacije i nove regionalizacije Hrvatske koje je definirala Vlada RH, odnosno Ministarstvo uprave su demografski, geografski, gospodarski, financijski, administrativni te drugi.

Ako do takve decentralizacije, odnosno nove regionalizacije Hrvatske dođe, značilo bi to poglavito raščlambu na određeni broj demografski, geografski, gospodarski, financijski i upravno ujednačenih (koliko god je moguće) i za budući razvoj optimalnih regija na NUTS III razini (Sl. 2. i Sl. 3.). Svakako se radi o broju koji je određen između maksimuma od (postojeće) 21 županije (uključujući Grad Zagreb) i minimuma koji ovisi o raščlambi unutar 3 već određene velike NUTS II regije.

a certain number of regions in Croatia, is based on the *Guidelines and principles for functional decentralization and territorial reorganisation* of Ministry of Public Administration (2010) under the *Economic Recovery Program* proclaimed by the Government. As a measure of public administration reform, the rationalization of the territorial organization and further decentralization of Croatia has been envisaged. Criteria for the new effective decentralization and regionalization of Croatia are defined by the Government and the Ministry of Public Administration as demographic, geographic, economic, financial, administrative, etc.

If such new decentralization and regionalization of Croatia occurs, it would primarily mark differentiation in a number of demographic, geographic, economic, financial, administratively uniformed (as much as possible) and, for the future development, optimal regions of NUTS III (Fig. 2 and Fig. 3). Most certainly, the number is defined between the maximum of (existing) 21 counties



Slika 2. Karta mogućeg grupiranja županija oko onih koje zadovoljavaju kriterij 150 000 – 800 000 stanovnika
Izvor: Izrađeno prema MAGAŠ, 2005.

Figure 2 Map of possible grouping of counties around those that meet the 150-800 thousand population criterion
Source: According to MAGAŠ, 2005

Optimalan broj se nalazi očigledno, imajući u vidu primjenu navedenih kriterija, a posebice decentralizaciju na odgovarajuće održive regije, između 8 i 12. Naime, potrebno je istaknuti da bi upravna shema s 5-7 regija koje bi sličile na nekadašnje zajednice općina ili bi se vezivale samo na gradove s iznad 100 000 stanovnika, i dalje vodila centraliziranom razvoju Hrvatske. Samo sada bi (i opet, kao u prošlom sustavu na razini "makroregija") ostavila, kao i do 1991., znatne prostore Hrvatske bez njihovih funkcionalnih središta. Ona bi se našla na periferiji makroregionalnih utjecaja, a ne bi mogla razvijati prirodne i logične odnose središte – regionalni kompleks. Neprihvatljiv je i koncept tradicionalnih regija (Istra, Lika, Dalmacija, Slavonija i dr.), budući da ne odgovaraju suvremenoj mreži gradova i potrebama regionalnog razvoja Hrvatske, i daje prvenstvo granicama koje su na hrvatskom tlu stvorili i održavali bivši osvajački imperiji (Mađarska, Austrija, Otomansko Carstvo, Mletačka Republika i dr.).

(including the city of Zagreb) and minimum which depends on differentiation within the already defined 3 large NUTS II regions.

The optimal number is obviously between 8 and 12, bearing in mind the application of these criteria, especially the decentralization of appropriate sustainable region. Specifically, it should be stressed that the model of potential administrative scheme with 5-7 regions resembling the former communities of municipalities or connected only to cities with over 100,000 inhabitants, would be in accordance with the concept of centralized Croatia. But now (and again, as in the previous system on the level of "macro-regions"), as was the case until 1991, that model would leave considerable Croatian areas without their functional centres. They would end up on the periphery of the macro-regional influence, and could not develop natural and logical relations to the centre – regional complex. The concept of traditional regions (Istria, Lika, Dalmatia, Slavonia, etc.) is also unacceptable since it does not correspond to modern network of cities and the needs of Croatian regional development, and gives primacy



Slika 3. Predloženi teritorijalni ustroj Hrvatske na 10 regija
Figure 3 The proposed territorial structure of Croatia in 10 regions

Ujedno, gradovi s 50 000 stanovnika i više ostvarili su danas značajnu funkcionalnu opremljenost (uprava, sudstvo, novčarstvo, zdravstvo, pošte, sveučilišta ili dijelovi sveučilišta, arhivi, knjižnice, kazališta itd.) regionalne razine, što treba poticati u svrhu postizanja uravnoteženog i optimalnog decentraliziranog modela uprave kojem se teži.

Ostvarenjem takvog koncepta, hrvatske regije s obzirom na upravna tijela i funkcije, bile bi površinom, brojem stanovnika i drugim parametrima najbližije odgovarajućim regijama susjednih i bližih zemalja Europe (Mađarske, Slovačke, Češke) i glavnine drugih europskih zemalja približne razvijenosti i upravno-teritorijalnog ustroja. To uopće ne mora značiti ukidanje pojedinih županija, već se može raditi, za potrebe NUTS regionalizacije o njihovoj kooperaciji.

U tom kontekstu svakako je potrebno definirati, u okviru Jadranske Hrvatske (NUTS II regija), uz Istarsko-primorsko-goransku ili Riječku na sjeveru i Srednjo i Južnodalmatinsku ili Splitsku na jugu i Sjevernodalmatinsko-

to the limits on Croatian soil created and maintained by former conquering empires (Hungary, Austria, the Ottoman Empire, the Venetian Republic, etc.).

Cities with population of 50,000 or more are nowadays substantially functionally equipped (administration, judiciary, banking, healthcare, postal services, universities or parts of universities, archives, libraries, theatres, etc.) on regional level, which should be encouraged in order to achieve a balanced and optimal decentralized model of regionalization proposed by the Government.

Realization of this concept would enable Croatian regions, with regard to the administrative authorities and functions of the area, and according to the size of the territory, population and other parameters, to correspond closely to regions of neighbouring and close countries of Europe (Hungary, Slovakia and the Czech Republic) and of the majority of other European countries with similar level of development and administrative-territorial organisation. It certainly does not mean abolishing some counties at all, but could signify, for the purpose of the NUTS regionalization, some kind of cooperation among them.



Slika 4. Najznačajnija nodalno-funkcionalna središta Hrvatske s gravitacijskom shemom
Izvor: MAGAŠ, 2003.

Figure 4 The most important nodal-functional centres in Croatia with gravitational scheme
Source: MAGAŠ, 2003

ličku regiju ili Zadarsku u središnjem dijelu sa sjedištem u Zadru te istaknutim središtima u Šibeniku i Gospiću, što proizlazi iz primjene navedenih kriterija u prostoru Republike Hrvatske. Ako bi se prostor Hrvatske upravno-teritorijalno organizirao tako da bi važnost i uloga Zadra bila prihvaćena i potvrđena, došlo bi do prirodnog i učinkovitog povezivanja susjednih županija sa sjedištima u Gospiću, Zadru i Šibeniku, objedinjavanja sjevernodalmatinsko-ličkih razvojnih i prostornih interesa (Zadar/Šibenik/Gospić) u sklopu sjevernodalmatinskoga regionalnog kompleksa skupa s ličkim. Poradi učinkovitoga i uravnoteženoga razvoja takvoga regionalnog kompleksa, važne funkcije trebalo bi smjestiti u Šibenik i Gospić. Suvremeni procesi povezivanja Sjeverne Dalmacije i Like to potvrđuju. Po istom modelu u primorskom prostoru Hrvatske bile bi usporedno ustrojene funkcionalne jedinice sa središtima u Splitu (južni dio Jadranske Hrvatske) i Rijeci (sjeverni dio Jadranske Hrvatske).

Diferencijacija Jadranske Hrvatske

Činjenica je da je Jadranska Hrvatska nesumnjivo korektno izdvojena i prihvaćena kao regija NUTS II, čije granice ne treba mijenjati, jer odgovara i "statističkom" (NUTS) i fizionomskom i funkcionalnom aspektu regionalizacije. Objedinjuje svih sedam primorskih županija Hrvatske, ukupne površine 26,7 tisuća km² i s 1,4 milijuna stanovnika (POPIS STANOVNIŠTVA, KUĆANSTAVA I STANOVA 2011., PRVI REZULTATI PO NASELJIMA, DZS, 2011.). Prostor Jadranske Hrvatske, ima nekoliko važnih prirodno-geografskih poveznica, a među njima su najvažnije one koje se protežu u svim županijama:

- a. jedinstveni kompleks istočnojadranskih otoka,
- b. jedinstveni jadranski slijev,
- c. jedinstveni priobalno-zaobalni niz dinarskoga planinsko-gorskog sustava: Čićarije, V. i M. Kapele, Velebita, Plješivice, Dinare, Biokova i dr.

Tijekom prošlosti prostorni obuhvat Jadranske Hrvatske pulsirao je sukladno političko-geografskim mijenama, okolnostima sruza europskih velesila, kulturnoga prožimanja, i, osobito, stupnja integriranosti geografskog profila otoci – priobalje – zaobalje. Taj prostor prosperirao je uvijek kada je funkcionalno bio

In this context, it is certainly necessary to define, within the Adriatic Croatia border (NUTS II region), besides Istria-Primorje-Gorski Kotar (or Rijeka) region in the north and Middle-South Dalmatia (or Split) region in the south, North Dalmatia-Lika (or Zadar) region in the central part with the centre in Zadar and prominent subcentres in Šibenik and Gospić. This arises from the application of the stated criteria in the area of the Republic of Croatia. If the Croatian administrative-territorial structure is organized in the way that the importance and role of Zadar is respected and validated, there would be a natural and effective connectivity of neighbouring counties with headquarters in Gospić, Zadar and Šibenik, bringing together North Dalmatia and Lika spatial and developmental interests (Zadar / Šibenik / Gospić). Due to effective and balanced improvement of such a regional complex, important functions should be placed in Šibenik and Gospić. That has been confirmed by modern connecting processes between North Dalmatia and Lika. According to the same model, in Adriatic Croatia functional units should be established with centres in Split (southern part of Adriatic Croatia) and Rijeka (northern part of Adriatic Croatia) as well.

Differentiation of Adriatic Croatia

It is a fact that Adriatic Croatia is undoubtedly rightly separated and accepted as a NUTS II region, whose boundaries should not be changed, as it corresponds to the "statistical" (NUTS), physiognomic and functional aspects of regionalization. It consolidates all seven coastal counties of Croatia, covering the total area of 26,700 km² with 1.4 million inhabitants (CENSUS OF POPULATION, HOUSEHOLDS AND HOUSING 2011, FIRST RESULTS PER SETTLEMENTS, NATIONAL BUREAU OF STATISTICS, 2011.). The area of Adriatic Croatia has several important physical-geographic links. The most important ones are those that stretch in all counties:

- a. Unique complex of East Adriatic islands,
- b. Unique Adriatic drainage,
- c. Unique coastal-hinterland range of Dinaric mountain-forestall system: Čićarija, G. and S. Kapela, Velebit, Plješivica, Dinara, Biokovo, etc.

During the past, the spatial range of Adriatic Croatia was throbbing in accordance with the political and geographical changes, the circumstances of the clash of European powers, cultural interpenetration,

čvrsto povezan sa širim prostorom Hrvatske i kontinenta, u okvirima jedne političke zajednice, a uglavnom stagnirao u prilikama odijeljenosti od neposrednog okolnog prostora političkim prekrajanjem hrvatskoga nacionalnog i političkog teritorija (primjerice bizantska, mletačka, austrijska, mađarska, talijanska uprava). Posebno je stagnirao prostor koji je gravitirao Zadru jer je grad nedavno (1920.-1943./48.) bio odijeljen od svojega prirodnog geografskog, upravnog, gospodarskog okruženja.

Prema *Smjernicama i načelima za funkcionalnu decentralizaciju i teritorijalni preustroj*, preustroj sustava lokalne i područne (regionalne) samouprave određen je kao složen, te društveno i politički osjetljiv zadatak, pri čemu treba voditi računa o jačanju upravnog i financijskog kapaciteta te samostalnosti upravnih jedinica. Poštivanjem temeljnih kriterija spomenutog preustroja, ponajprije demografskih, geografskih, gospodarsko-razvojnih, financijskih i administrativnih, a sekundarno povijesno-kulturnih i identitetskih, opravdano je postaviti hipotezu o regionalnom povezivanju županija Istarske i Primorsko-goranske, zatim Zadarske, Šibensko-kninske i Ličko-senjske županije, te Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko neretvanske županije. Te bi se prostorne cjeline mogle dosta dobro uklopiti u model NUTS regionalizacije Europske Unije, pri čemu bi bile objedinjene u prostore razine NUTS III. Tako bi uz susjedne dvije hrvatske jadranske cjeline (okupljene oko već afirmiranih Rijeke i Splita) i treća, usmjerena na Zadar, postala prema različitim kriterijima usklađena sastavnica jedinstvene regije Jadranske Hrvatske. Tako formulirane funkcionalne prostorne jedinice, kao kooperacija 2-3 postojeće županije, svakako bi zadovoljile i najstrože EU kriterije, za razliku od demografski, a nerijetko i logistički i gospodarski insuficijentnih "regija" – županija, koje su u većoj ili manjoj mjeri ispod donje granice demografskog kriterija od 150 000 stanovnika. Isto tako, u kontekstu međudržavne, osobito prekogranične suradnje, treba voditi računa o protezanju značenja Zadra i na dijelove susjedne Bosne i Hercegovine i Italije, kao što je to slučaj i kod Rijeke (Slovenija, Italija) ili Splita (Bosna i Hercegovina, Italija).

Dakle, na nižoj hijerarhijskoj razini moguća je diferencijacija ovoga strateškog litoralnog prostora Jadrana na tri statističke regije trećeg reda (NUTS III) prihvaćajući funkcionalne (gravitacijske) odnose. To je u skladu s kriterijima Vlade Republike Hrvatske za učinkovitu

and, especially, the degree of integration of the geographic profile: islands – coast – hinterland. The area always prospered when it was functionally tightly linked to the wider area of Croatia and the continent, within a political community, and usually stagnated in circumstances where the hinterland area was a separate political redrawing of Croatian national and political space (e.g., Byzantine, Venetian, Ottoman, Austrian, Hungarian, Italian rule). The space that had previously gravitated to Zadar especially stagnated, because the city was not long ago (1920-1943/48) separated from its natural geographical, administrative and economic region.

According to the *Guidelines and principles for functional decentralization and territorial restructuring*, the reform of the local and county (regional) self-government is defined as a complex, socially and politically sensitive task which requires taking into account the strengthening of administrative and financial capacity and autonomy of administrative units. With respect to the fundamental criteria of the aforementioned reform, primarily demographic, geographic, economic-developmental, financial and administrative, and, secondarily, historical-cultural and identity ones, it is reasonable to put forward the hypothesis about the regional connecting of Istria and Primorje-Gorski Kotar counties, then Zadar, Šibenik-Knin and Lika-Senj counties, as well as Split-Dalmatia and Dubrovnik-Neretva counties. These spatial units could fit quite well in the model of NUTS regionalization of the European Union, whereby they could be combined in the NUTS III areas. So, with two adjacent Adriatic Croatia units (gathered around the already established Rijeka in the north and Split in the south), the third, oriented to Zadar, would become, according to different criteria, a synchronized part of a unique region of Adriatic Croatia. Such formulated functional spatial units, being a cooperation of few existing counties, would obviously satisfy even the harshest EU criteria, and contrary to demographically, logistically and economically insufficient "regions" – counties that are, more or less, below the lower limit of the population criterion (150,000 inhabitants). Likewise, in the context of the interstate, especially cross-border cooperation, one has to take into account the extent of the importance of Zadar for neighbouring parts of Bosnia and Herzegovina, as is the case with Rijeka (Slovenia, Italy) and Split (Bosnia and Herzegovina, Italy).

Therefore, at a lower hierarchical level, differentiation of this strategic area of the Adriatic littoral is possible into three statistical regions of the third level (NUTS III), taking into account

decentralizaciju i novu regionalizaciju Hrvatske, te znatno kvalitetnije i s Eurostatovim kriterijima veličine za statističku NUTS III regiju (150 000 – 800 000 stanovnika). Hrvatska je zasad formalno na statističkoj i političkoj razini dala odgovor na pitanje regionalizacije treće (NUTS III) razine. U primjeni je model da su sve današnje županije ujedno i statističke regije NUTS III, premda ih desetak ne zadovoljava statistički kriterij broja stanovnika. Pribjeglo se tumačenju da je prosječan broj stanovnika po županiji dovoljan kriterij za svaku od hrvatskih županija, što je dubiozno.³ Stoga se ovdje na primjeru Jadranske Hrvatske raspravlja model učinkovite diferencijacije NUTS II regije na regije nižeg reda odnosno NUTS III razine, kroz moguće regionalne kooperacije postojećih županija (Tab. 1.).

the functional (gravitational) relations. This is in accordance with the criteria of the Croatian Government for an effective decentralization and new regionalization of Croatia, and is of much greater quality in relation to the Eurostat size criteria for statistical NUTS III region (150-800 thousand population). Up to now, Croatia has only formally given an appropriate answer on the statistical and political level to the question of regionalization at the third level (NUTS III). According to the applied model, all current counties are at the same time statistical NUTS III, although about ten of them do not meet the statistical criterion of the number of population. It has been resorted to the interpretation that the average population per county is a sufficient criterion for each Croatian county, which is questionable.³ Therefore, on the example of Adriatic

Tablica 1. Površina i stanovništvo Jadranske Hrvatske s potencijalnom podjelom na NUTS III regije s današnjim županijama (2011.).⁴

Table 1 Area and population of Adriatic Croatia with potential differentiation to NUTS III regions with current counties (data 2011⁴)

Županija (2011.)	Kopno km ²	More km ²	Stanovništvo	Gustoća st/km ²	Gradovi	Općine
County (2011)	Land km ²	Sea km ²	Population	Inhabitants/km ²	Cities	Districts
Istarska / <i>Istria C.</i>	2 813	3 581	208 440	74,0	10	31
Primorsko-goranska / <i>Primorje-Gorski Kotar C.</i>	3 590	4 339	296 123	82,5	14	22
Istarsko-kvarnersko-gorskokotarska (Sjeverni dio Jadranske Hrvatske; Riječka regija) / <i>Istria-Kvarner-Gorski Kotar</i> (<i>northern part of Adriatic Croatia;</i> <i>Rijeka region</i>)	6 403	8 920	504 563	78,9	24	53
Zadarska / <i>Zadar C.</i>	3 643	3 845	170 398	46,8	6	26
Ličko-senjska / <i>Lika-Senj C.</i>	5 350	541	51 022	9,5	4	8
Šibensko-kninska / <i>Šibenik-Knin C.</i>	2 994	2 689	109 320	36,5	5	14
Sjevernodalmatinsko-lička regija (Srednji dio Jadranske Hrvatske; Zadarska regija) / <i>North Dalmatia-Lika (central part</i> <i>of Adriatic Croatia; Zadar region)</i>	11 987	7 074	330 740	27,8	15	48

³ PROJEKT NOMENKLATURA PROSTORNIH JEDINICA ZA STATISTIKU, DZS, 2002., 17. Naime, u Hrvatskoj je primijenjeno načelo prosječne veličine jedinica III. razine (županije) prema broju stanovnika koji je iznosio 2011. godine 204 315 stanovnika po županiji. Međutim, ostaje otvoreno pitanje, kao što to već pokazuje praksa u drugim zemljama, primjerice Sloveniji, da li pojedine jedinice imaju zadovoljavajuću veličinu, logistiku, gospodarske i prostorne resurse u smislu aplikacije za EU fondove. Stoga je jedno od rješenja, kooperiranje malih županija u nastupanju pred EU, odnosno njihovo objedinjavanje u regije koje će uistinu zadovoljiti u praksi.

⁴ Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Prvi rezultati po naseljima, DZS, 2011.

³ PROJECT NOMENCLATURE OF STATISTICAL SPATIAL UNITS, NATIONAL BUREAU OF STATISTICS, 2002., 17. In Croatia, the principle of average dimension according to the number of population of the 3rd level units is applied (204,315 inhabitants in 2011). However, the question remains, as the practice in some other countries, i. e., in Slovenia, shows, whether specific units have a satisfactory dimension, logistic, economic and spatial resources considering application for EU funds. That is why one of the solutions is cooperation of small counties in presenting in the EU, that is, their grouping in regions that will truly be satisfactory in practice.

⁴ *Population, Households and Housing, Census 2011, First results per settlements*, NATIONAL BUREAU OF STATISTICS, 2011.

Županija (2011.)	Kopno km ²	More km ²	Stanovništvo	Gustoća st/km ²	Gradovi	Općine
County (2011)	Land km ²	Sea km ²	Population	Inhabitants/km ²	Cities	Districts
Splitsko-Dalmatinska / <i>Split- Dalmatia C.</i>	4 524	9 504	455 242	100,6	16	38
Dubrovačko-neretvanska / <i>Dubrovnik-Neretva C.</i>	1 782	6 568	122 783	69,0	5	17
Srednje i Južno-dalmatinska (Južni dio Jadranske Hrvatske; Splitska regija) / <i>Middle and South Dalmatia (south part of Adriatic Croatia; Split region)</i>	6 306	16 072	586 546	93,0	21	55
Jadranska Hrvatska / <i>Adriatic Croatia</i>	24 696	31 067	1 427 008	57,8	60	156
Republika Hrvatska / <i>Republic of Croatia</i>	56 594	31 067	4 290 612	75,9	127	429

Izvor: DZS, 2011.

Source: NATIONAL BUREAU OF STATISTICS, 2011.

Naime, od ukupno 7 pripadajućih županija dvije priobalne i gorska županija, ukupno tri, ne zadovoljavaju demografski kriterij 150 000 – 800 000 stanovnika.⁵ Stoga se nameće potreba određivanja demografski u najvećoj mjeri usklađenih statističkih, ujedno i nodalno-funkcionalnih, odnosno gravitacijskih regija kao učinkovitih kooperacija pojedinih susjednih županija. Primjena demografskih, geografskih, gospodarskih, administrativnih i drugih kriterija, u skladu s naputcima Vlade polazna je osnova. Načela izdvajanja su okupljanje oko središta županija koje zadovoljavaju statistički kriterij, čija središta imaju značajan gravitacijski utjecaj i izvan svoje županije, i ujedno oko demografski najistaknutijih središta. Jasno se izdvajaju nukleusi takvih regija odnosno središta u Rijeci, Zadru i Splitu.⁶

Tako bi u Jadranskoj Hrvatskoj riječka regija potencijalno obuhvatila kvarnerski, gorskokotarski i istarski prostor s 505 000 stanovnika (2011.), zadarska bi obuhvatila Sjevernu Dalmaciju i Liku s 330 000 stanovnika, a splitska bi obuhvatila Srednju Dalmaciju i dubrovačko-neretvanski prostor (Južna Dalmacija) s 578 000 stanovnika

Croatia, the model of effective differentiation of NUTS II region to regions on lower level, i.e. NUTS III level, has been discussed through potential regional cooperation of existing counties (Tab. 1).

In fact, out of 7 pertaining counties, two coastal and a mountain one – a total of three – do not meet the demographic criterion of 150-800 thousand residents.⁵ Therefore, there is a need to determine statistical and, at the same time, nodal-functional or gravitational regions which are maximally demographically coordinated as effective cooperations of neighbouring counties. The starting point is the application of demographic, geographic, economic, administrative and other criteria in accordance with the instructions of the Government. The principles of differentiation are represented by gathering around the centres of the counties that meet the statistical criterion, the centres having significant gravitational influence in surrounding counties, and around demographically most prominent centres. Nuclei of such regions are clearly identified as the centres of Rijeka, Zadar and Split.⁶

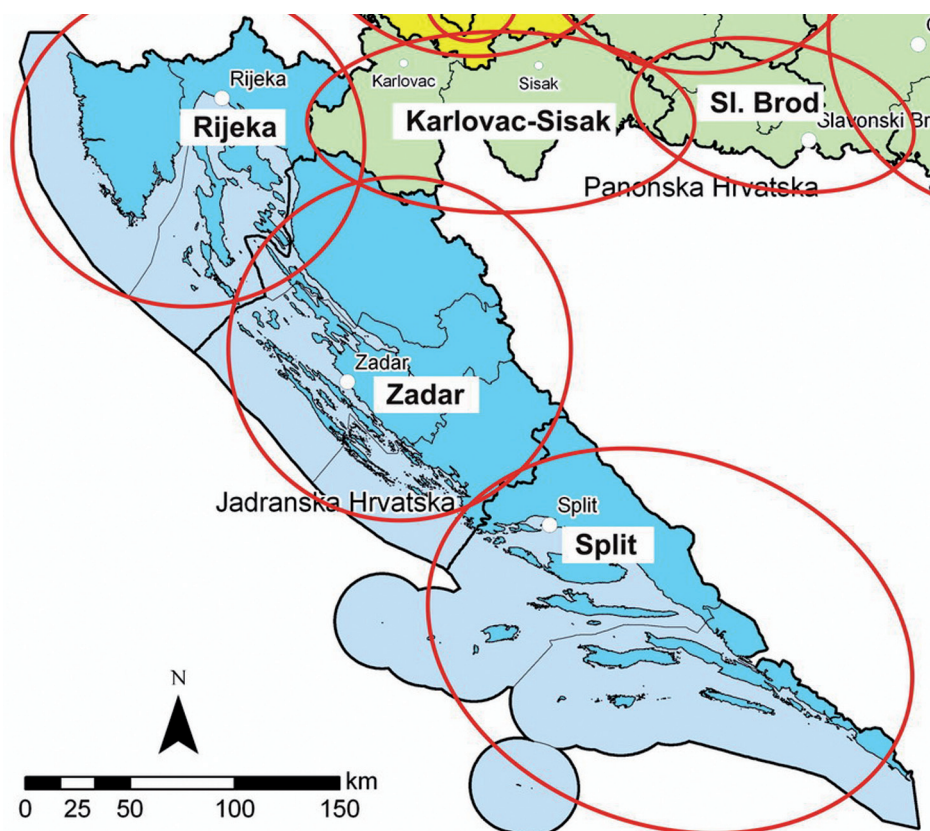
So, in Adriatic Croatia, Rijeka region could potentially cover Kvarner, Gorski Kotar and Istria area with 505,000 inhabitants (2011), Zadar region

⁵ Kriterij zadovoljavaju Splitsko-dalmatinska, Primorsko-granska Zadarska i Istarska županija, a ne zadovoljavaju Ličko-senjska, Šibensko-kninska i Dubrovačko-neretvanska županija.

⁶ Prihvaćajući gravitacijske odnose, budući da Pula ima slab gravitacijski utjecaj izvan svoje županije, ovdje nije razmatrana kao potencijalno središte takve regije, premda se mogu razmatrati i drukčiji stavovi i polazišta.

⁵ The criterion is met by Split-Dalmatia, Primorje-Gorski Kotar, Zadar and Istria counties, but not by Lika-Senj, Šibenik-Knin and Dubrovnik-Neretva counties.

⁶ Considering gravitational relations, and the fact that Pula has a weak gravitational influence outside of its county, here it is not considered as a potential centre of such a region, although different opinions and starting points could be taken into consideration.



Slika 5. Predloženi teritorijalni ustroj Jadranske Hrvatske
Figure 5 The proposed territorial structure of Adriatic Croatia

(Sl. 5.). Time se u potpunosti zadovoljava demografski kriterij,⁷ ali i kriteriji funkcionalne i gravitacijske povezanosti, geografske i gospodarske komplementarnosti i međuovisnosti, kriterij gospodarske ujednačenosti, i u dobroj mjeri povijesno-geografski i drugi, svi važni za uspješno natjecanje u EU.

⁷ Izdvajanje cjelovite vernakularne regije Dalmacije u NUTS III regiju, kako traže pojedini političari, u ovom pogledu nije moguće jer prelazi 800 000 stanovnika, pa je nužno njeno diferenciranje na dvije regije. Naime, zajedno s prostorom riječke regije i Like, s obzirom na njihov razmjerno mali broj stanovnika, 4 dalmatinske su županije uvrštene u zajedničku NUTS II regiju, odnosno jedinstveni regionalni kompleks Jadranske Hrvatske, što je i logično i najprihvatljivije. Prostor Like se funkcionalno i gospodarski sve optimalnije usmjerava na Zadar, s obzirom na nove procese povezivanja autocestom i brz noviji razvoj Zadra.

could cover North Dalmatia and Lika with 330,000 inhabitants, and Split region would include Central Dalmatia and Dubrovnik-Neretva area (Southern Dalmatia) with 578,000 inhabitants (Fig. 5). This fully meets the demographic⁷ criterion, but also the criteria of functional and gravitational relationship, geographical and economic complementarity and interdependence, the criterion of economic equality, and, to a large extent, historic-geographical ones, etc., all of them of great importance for the successful competition in the EU.

⁷ Extracting the complete vernacular region of Dalmatia in the NUTS III region, as some politicians call for, is not possible in this regard because it exceeds 800,000 inhabitants, so its differentiation into two regions is necessary. Namely, together with the area of the Rijeka region and Lika, given their relatively small population, four Dalmatian counties are included in the joint NUTS II region, that is a single regional complex of Croatian Adriatic, which is logical and the most acceptable. Functionally and economically, Lika area is increasingly oriented more towards Zadar, in respect of new linking processes with the highway and rapid recent development of Zadar.

Premda su dva središta, Split i Rijeka već potvrdila svoje značenje regionalnih središta, i brojem stanovnika se ističu u odnosu na Zadar, ipak postoji niz argumenata za ovakav koncept:

- Razlike u broju stanovnika Zadra te Splita i Rijeke su sve manje,
- Funkcionalna opremljenost Zadra se približava funkcionalnoj opremljenosti Splita i Rijeke,
- Zadar je bivša metropola Dalmacije, razrušen u Drugom svjetskom ratu, ali se sve brže razvija,
- Novi geoprometni, gospodarski i funkcionalni odnosi u prostoru Jadranske Hrvatske ukazuju na suvremenu važnost Zadra.

Da bi se to postiglo, svakako je potrebno i dalje jačati određene funkcije Rijeke i Pule, zatim Zadra, Šibenika i Gospića, te Splita i Dubrovnika ponajprije u ekonomskom pogledu, razvojem postojećih i osnivanjem novih gospodarskih subjekata, izgradnjom lokalne poduzetničke infrastrukture i dr. Sve to treba temeljiti na poštivanju potreba svakog dijela Jadranske Hrvatske, osobito vodeći računa o ruralnom prostoru koji je izložen depopulaciji. Uzimajući u obzir sve relevantne argumente (geografske, demografske, gospodarske, financijske, administrativne, kulturno-povijesne i dr.) predloženo rješenje nadilazi lokalne partikularizme, i, štoviše, naglašava mogućnost sinergije i kooperacije s ciljem opće dobrobiti prostora.

Geografska i demografska osnova predloženoga upravno-teritorijalnog ustroja

Iz već prihvaćene regionalizacije Hrvatske (NUTS I EU regija) na tri velike regije (NUTS II regije): Jadranska Hrvatska, Sjeverozapadna Hrvatska te Središnja i Istočna (Panonska) Hrvatska, koje imaju 0,8-3,0 milijuna stanovnika, potencijalno proizlazi i njihova daljnja raščlamba na regije nižeg reda sa 150 000 – 800 000 stanovnika (odnosno od 200 000 – 790 000 stanovnika u RH) (Tab. 2.). U primjeni tog koncepta nove hrvatske regije bile bi maksimalno ravnomjerno određene unutar granica regija višeg reda:

Jadranska Hrvatska: riječko-pulska, tj. kvarnersko-goransko-istarska (Sjeverna Jadranska Hrvatska) s 505 000 stanovnika, zadarsko-šibensko-gospićka, tj. sjevernodalmatinsko-lička (Srednja Jadranska Hrvatska) s 330 000 stanovnika i splitsko-dubrovačka tj. srednjodalmatinsko-

Although the two centres, Split and Rijeka, have already confirmed their significance as regional centres, and stand out in comparison to Zadar on the basis of population size, there are a number of arguments for this concept:

- The differences in population numbers of Zadar, Split and Rijeka are decreasing,
- Functional equipment of Zadar is increasingly similar to the functional equipment of Split and Rijeka,
- Zadar is the former capital of Dalmatia, destroyed in World War II, but is rapidly developing,
- New geo-traffic, economic and functional relations in the area of Adriatic Croatia indicate the contemporary relevance of Zadar.

In order to achieve this, it is certainly necessary to continue strengthening the specific functions of Rijeka and Pula, those of Zadar, Šibenik and Gospić, as well as those of Split and Dubrovnik, primarily in economic terms, developing existing and establishing new businesses, building local business infrastructure, etc. All this should be based on respect for the needs of each part of Adriatic Croatia, and special care should be taken of rural areas exposed to depopulation. Taking into account all the relevant arguments (geographic, demographic, economic, financial, administrative, cultural-historical, etc.) the proposed solution goes beyond local particularism. Moreover, it stresses the possibility of synergies and cooperation with the aim of general welfare of the space.

Geographic and demographic basis of the proposed administrative-territorial organization

On the basis of the already accepted regionalization of Croatia (NUTS I regions of the EU) in three major regions (NUTS II regions): Adriatic Croatia, Northwest Croatia and Central and Eastern (Pannonian) Croatia, with 0.8 to 3.0 million inhabitants each, there is a potential for their further differentiation to lower level regions with a population of 150-800 thousand (i.e., 200-790 thousand in the Republic of Croatia) (Tab. 2). By the application of the concept, new Croatian regions would be maximally balanced and equally defined within the borders of higher level regions:

Adriatic Croatia: Rijeka-Pula region, i.e., Kvarner-Gorski Kotar-Istria (North Adriatic Croatia) with ca. 505,000 inhabitants, Zadar-Šibenik-Gospić region, i.e. North Dalmatia-Lika region (Middle Adriatic Croatia) with ca. 330,000 inhabitants

južnodalmatinska (Južna Jadranska Hrvatska) s 578 000 stanovnika.

SZ Hrvatska: regija Grad Zagreb (793 000 stanovnika), zagrebačka, tj. zagrebačko-zagorska (451 000 stanovnika) i varaždinsko-koprivnička tj. gornjopodravsko-međimurska (406 000 stanovnika).

Panonska (Središnja i Istočna) Hrvatska: karlovačko-sisačka, tj. pokupsko-kordunsko-banovinska (302 000 stanovnika), bjelovarsko-virovitička, tj. bilogorsko-srednjopodravsko (203 000 stanovnika), brodska, tj. brodsko-posavsko-požeška (237 000 stanovnika) i osječko-vukovarska, tj. slavonsko-baranjsko-srijemska odnosno podunavska (485 000 stanovnika).

Drukčijim modelima stvarali bi se neproporcionalni demogeografski i statistički, ali i gravitacijski i gospodarski kompleksi. Ovaj model⁸ optimalno se uklapa u statističku regionalizaciju EU NUTS III jedinica, jer se diferenciraju regije s najmanje 226 000 do najviše 779 000 tisuća stanovnika, što je s obzirom na postojeće različitosti potpuno prihvatljivo.

Važan prostorno-demografski pokazatelj je i broj stanovnika glavnog središta takve potencijalne regije. Gradovi s 50 i više tisuća stanovnika u pravilu to mogu biti, posebice kada im broj stanovnika gradske regije ili konurbacije prelazi 100 000 stanovnika (Grad Zagreb, zagrebački prsten, Split, Rijeka, Osijek, Zadar, Slavonski Brod) ili je tek nešto manji (Varaždin). Iznimno, u pojedinim regijama to su veći gradovi Karlovac/Sisak, odnosno Bjelovar/Virovitica.

Sva ta središta su i značajna odredišta i ishodišta kretanja dnevne cirkulacije radnika, učenika, studenata i drugih (oko 10 000 i više dnevnih migranata/cirkulanata).

Ostvarenjem tog koncepta, tako ustrojene hrvatske regije s obzirom na demografska obilježja bile bi najbližije odgovarajućim regijama susjednih zemalja Europe: Mađarske, Slovačke i glavnine drugih europskih zemalja približne gustoće naseljenosti, razvijenosti i BDP-a.

⁸ Model je podložan i korekcijama, posebice u prostoru Panonske Hrvatske, s obzirom na razmjerno manji broj stanovnika pojedinih regija. Naime, moguće su i kombinacije bez bjelovarsko-virovitičke kao zasebne NUTS III regije, s time da se dijelovi priključe susjednim regijama Osijeka, Slavonskog Broda ili Karlovca-Siska. Ovaj prijedlog, međutim polazi od toga da se radi o razmjerno velikom tzv. perifernom prostornom kompleksu, značajno depopuliranom, koji bi se kao samostalna regija mogao, jačanjem funkcija i gospodarstva, oživjeti.

and Split-Dubrovnik region, i.e. Middle and South Dalmatia (Southern Adriatic Croatia) with ca. 578,000 inhabitants.

Northwestern Croatia: Zagreb City region (793,000 inhabitants), Zagreb i.e., Zagreb-Zagorje region (451,000 inhabitants) and Varaždin-Koprivnica i.e., Gornja Podravina-Međimurje region (406,000 inhabitants).

Pannonian (Central and Eastern) Croatia: Karlovac-Sisak region, i.e., Pokuplje-Kordun-Banovina region (302,000 inhabitants), Bjelovar-Virovitica region, i.e., Bilogora-Srednja Podravina region (203,000 inhabitants), Slavonski Brod region i.e., Brod-Posavina-Požega region (ca. 237,000), and Vukovar-Osijek region, i.e., Slavonia-Baranja-Srijem region (485,000 inhabitants).

Application of different models would create disproportionate demographical and statistical, but also gravitational and economic complexes. This model⁸ optimally fits the statistical regionalization of the EU NUTS III units, since it differentiates regions with min. 226 thousand to max. 779 thousand inhabitants, which is, considering the existing diversity, perfectly acceptable:

An important spatial-demographic indicator is also the population number of the main centre of such a potential region. Cities with 50 or more thousand inhabitants can, in general, be good enough, especially when the population number of their urban region or conurbation exceeds 100 thousand inhabitants (City of Zagreb, the Zagreb ring, Split, Rijeka, Osijek, Zadar, Slavonski Brod) or is only slightly smaller (Varaždin). Exceptionally, in some regions larger towns can be included: Karlovac / Sisak, Bjelovar / Virovitica.

All these centres are also significant destinations and origins of daily commuters: workers, students and others (about 10,000 and more daily).

Through the realization of this concept, Croatian regions, with respect to demographic characteristics, would be most close to the corresponding regions of neighbouring European countries: Hungary, Slovakia, Slovenia and majority of other European countries with similar population density, development and GDP.

⁸ The model can be somewhat modified, especially in the area of Pannonian Croatia, given the relatively small number of inhabitants of certain regions. Nevertheless, combinations are also possible without Bjelovar-Virovitica as a separate NUTS III region, with parts joining the neighbouring regions of Osijek, Slavonski Brod or Sisak-Karlovac. This proposal, however, assumes that there is a relatively large, so-called peripheral, spatial complex, significantly depopulated, that, as an independent region could be revived by strengthening the functions and the economy.

Tablica 2. Prostor i stanovništvo hrvatskih županija i širih regija (NUTS II, III), 2011.

Table 2 Area and population of Croatian counties and wider regions (NUTS II, III), 2011

Šira regija (NUTS II, III) / županija	Regija (NUTS III) / županija	Kopno (km ²)	More (km ²)	Stanovnici 2011.	St./km ²
The wider region (NUTS II, III) / County	Region (NUTS III) / County	Land (km ²)	Sea (km ²)	Inhabitants 2011	Inhabit./km ²
Grad Zagreb / <i>City of Zagreb Region</i>	Grad Zagreb / <i>City of Zagreb Region</i>	640	-	792 875	1 239,0
Zagrebačka / <i>Zagreb County</i>	Zagrebačka / <i>Zagreb County</i>	3 078	-	317 642	103,3
Krapinsko-zagorska / <i>Krapina-Zagorje County</i>	"	1 230	-	133 064	108,1
Zagrebačka / <i>Zagreb Region</i>	Zagrebačka / <i>Zagreb Region</i>	4 308	-	450 706	104,6
Varaždinska / <i>Varaždin County</i>	Varaždinska / <i>Varaždin Region</i>	1 260	-	176 046	139,7
Koprivničko-križevačka / <i>Koprivnica-Križevci County</i>	"	1 734	-	115 582	66,7
Međimurska / <i>Međimurje County</i>	"	730	-	114 414	156,7
Varaždinska / <i>Varaždin Region</i>	Varaždinska / <i>Varaždin Region</i>	3 724	-	406 042	109,0
SJEVEROZAPADNA HRVATSKA / NW CROATIA		8 672	-	1 649 623	190,2
Bjelovarsko-bilogorska / <i>Bjelovar-Bilogora County</i>	Bjelovarsko-virovitička / <i>Bjelovar-Virovitica Region</i>	2 638	-	119 793	45,4
Virovitičko-podravska / <i>Virovitica-Podravina County</i>	"	2 021	-	84 586	41,9
Bjelovarsko-virovitička / <i>Bjelovar-Virovitica Region</i>	Bjelovarsko-virovitička / <i>Bjelovar-Virovitica Region</i>	4 659	-	203 379	43,7
Požeško-slavonska / <i>Požega-Slavonia County</i>	Brodsko / <i>Brod Region</i>	1 821	-	78 031	42,9
Brodsko-posavska / <i>Brod-Posavina County</i>	"	2 027	-	158 559	78,2
Brodsko / <i>Brod Region</i>	Brodsko / <i>Brod Region</i>	3 848	-	236 590	61,5
Osječko-baranjska / <i>Osijek-Baranja County</i>	Osječka / <i>Osijek Region</i>	4 149	-	304 899	73,5
Vukovarsko-srijemska / <i>Vukovar-Srijem County</i>	"	2 448	-	180 117	73,6
Osječka / <i>Osijek Region</i>	Osječka / <i>Osijek Region</i>	6 597	-	485 016	73,5
Sisačko-moslavačka / <i>Sisak-Moslavina County</i>	Karlovačko-sisačka / <i>Karlovac-Sisak Region</i>	3 622	-	128 749	35,5
Karlovačka / <i>Karlovac County</i>	"	4 448	-	172 977	38,9
Karlovačko-sisačka / <i>Karlovac-Sisak Region</i>	Karlovačko-sisačka / <i>Karlovac-Sisak Region</i>	8 070		301 726	37,4
SREDIŠNJA I ISTOČNA (PANONSKA) HRVATSKA / MIDDLE AND EAST (PANNONIAN) CROATIA		23 174		1 227 661	53,0
Primorsko-goranska / <i>Primorje-Gorski kotar County</i>	Riječka / <i>Rijeka Region</i>	3 590	4 339	296 123	82,5
Istarska / <i>Istria County</i>	"	2 813	3 581	208 440	74,0
Riječka / <i>Rijeka Region</i>	Riječka / <i>Rijeka Region</i>	6 403	8 920	504 563	78,9
Ličko-senjska / <i>Lika-Senj County</i>	Zadarska / <i>Zadar Region</i>	5 350	541	51 022	9,5
Zadarska / <i>Zadar County</i>	"	3 643	3 845	170 398	46,8
Šibensko-kninska / <i>Šibenik-Knin County</i>	"	2 994	2 689	109 320	36,5
Zadarska / <i>Zadar Region</i>	Zadarska / <i>Zadar Region</i>	11 987	7 275	330 740	27,8
Splitsko-dalmatinska / <i>Split-Dalmatia County</i>	Splitska / <i>Split Region</i>	4 524	9 504	455 242	100,6
Dubrovačko-neretvanska / <i>Dubrovnik-Neretva County</i>	"	1 782	6 568	122 783	69,0
Splitska / <i>Split Region</i>	Splitska / <i>Split Region</i>	6 306	16 072	578 025	91,7
JADRANSKA HRVATSKA / ADRIATIC CROATIA		24 696	31 067	1 413 328	57,2
REPUBLIKA HRVATSKA / REPUBLIC OF CROATIA		56 542	31.067	4 290 612	75,9

Tablica 3. Gradovi Jadranske Hrvatske (uz Zagreb i Osijek) prema broju stanovnika 1910., 1981., 2001. i 2011. godine
 Table 3 Cities of Adriatic Croatia (together with Zagreb and Osijek) according to the number of population in 1910, 1981, 2001 and 2011.

Grad /	1910.	1981.	2001.	2011.
City	1910	1981	2001	2011
ZAGREB	136 351	649 586	691 724	685 568
SPLIT	21 407	169 332	173 692	165 893
RIJEKA	67 875	159 433	143 800	127 498
OSIJEK	33 337	104 775	90 411	83 497
ZADAR	18 077	60 371	69 566	70 674
Pula	59 610	56 153	58 924	57 191
Šibenik	13 659	36 952	37 124	34 242
Dubrovnik	12 683	43 990	27 409	28 113

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske u razdoblju 1857.-2001.*, CD ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.

Source: *Settlements and population of the Republic of Croatia from 1857 to 2001*, CD ROM, NATIONAL BUREAU OF STATISTICS, Zagreb, 2005

S druge strane, u najslabije naseljenom prostoru Hrvatske, brz rast Zadra potvrđuju i njegova demografska veličina i prostorni obuhvat (5. grad i urbana regija po broju stanovnika i površini gradskog prostora u RH), što upućuje na njegovo potencijalno značenje u demografskoj obnovi šireg prostora (Tab. 3.).

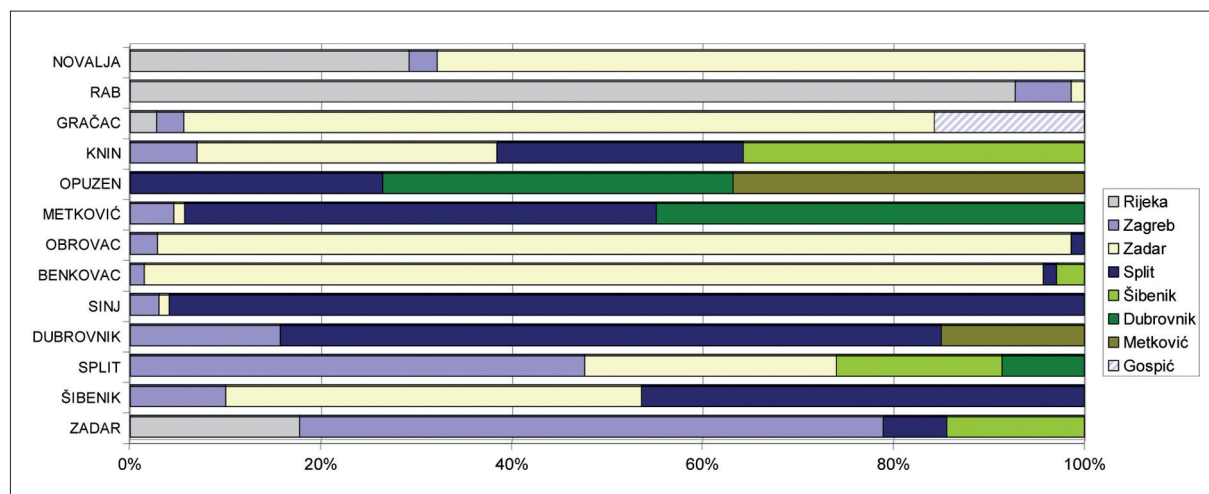
Zadru neposredno gravitira područje njegove županije s 3 652 km² (6,4% površine države) i 170 000 stanovnika (4,0% stanovništva države). U širem smislu njegov utjecaj je u određenoj mjeri izražen i u većem broju ličkih općina, dijelu Kvarnera (Rab, Lošinj), te znatnim dijelom Šibensko-kninske županije. Radi se, ako se cjelovito razmatraju prostori susjednih županija Šibensko-kninske i Ličko-senjske, o gotovo 12 000 km² velikom prostoru s oko 330 000 stanovnika (7,8% stanovništva Hrvatske). To je i normalno jer se ti, uglavnom nerazvijeni i prometno slabo povezani krajevi, nalaze na izrazito perifernim dijelovima gravitacijskih utjecaja Rijeke, Zagreba i Splita, odnosno manjih središta Karlovca i Šibenika.

Poslije Drugoga svjetskog rata Zadar među većim naseljima Sjevernodalmatinsko-ličke regije ima najbrži demografski rast. To je posljedica svekolikoga intenzivnoga društveno-gospodarskog razvitka toga hrvatskog grada, čime je djelomično nadoknađeno nazadovanje u razdoblju između dva svjetska rata i razaranja u Drugom svjetskom ratu. Pozitivan demografski trend ima i cijela Zadarska županija (2001.-2011.), s time da ruralni dio obilježava depopulacija. Na žalost, znatno je lošiji

On the other hand, in the least populated area of Croatia, the rapid growth of Zadar is confirmed by its demographic size and geographic coverage (5th city and urban region by population and surface of urban area in the Republic of Croatia), which indicates its potential importance in the demographic revitalization of the wider area (Tab. 3).

The area of its county with 3,652 km² gravitates directly to Zadar (6.4% of the country) and 170 thousand inhabitants (4.0% of the country). In broad terms, its influence is to some extent expressed in a number of municipalities of Lika, part of Kvarner (Rab, Lošinj), and a substantial part of the Šibenik-Knin County. Taking into consideration the complete space of neighbouring counties of Lika-Senj and Šibenik-Knin, it represents an approximately 12,000 km² large territory with around 330,000 inhabitants (7.8% population of Croatia). This is quite normal as these, mostly underdeveloped and traffically poorly connected, regions are located in extremely peripheral parts of Rijeka, Zagreb and Split influence, or smaller Karlovac and Šibenik centres.

After the Second World War, Zadar has had the fastest population growth among major towns of North Dalmatia-Lika region. It is the result of intensive socio-economic development of this Croatian town, which partially compensated the decline in the period between the two world wars and its destruction during the Second World War. Zadar County as a whole shows a positive demographic trend (2001-2011), with the rural area being characterized by depopulation. Unfortunately, the demographic development of



Slika 6. Cirkulacija stanovništva odabranih naselja Jadranske Hrvatske prema gravitacijskim središtima

Figure 6 Population circulation of selected Adriatic Croatia cities according to gravitational centres

Izvor / Source: MIROŠEVIĆ, 2011.

demografski razvoj šibensko-kninske i Ličko-senjske županije. Općenito, obje su županije prostor izrazite depopulacije, a njihov ruralni prostor obilježava i demografsko izumiranje.

Ujedno, oko Zadra funkcionira značajan prostorni kompleks dnevne cirkulacije radnika, učenika, studenata i drugih. Još je 1971. prelazio 10 000 dnevnih cirkulanata, a do danas se znatno povećao.

Unutar prostora srednjeg dijela Jadranske Hrvatske, odnosno sjevernodalmatinsko-ličke regije osobito se ističe demografska snaga Zadra. Kao središte ima najjači demografsko-ekonomski potencijal, osobito u pogledu aktivnoga stanovništva i obrazovne strukture stanovništva. Isto tako, valja istaknuti da Zadar bilježi najpovoljniji demografski trend.

Poglavito je važan odnos Zadra i Splita jer suvremeni gospodarski i demogeografski pokazatelji Zadar izdvajaju sve više iz gravitacijskog područja Splita. Supraregionalni razvojni proces zahvaća gravitacijsku zonu Ravni kotara, Bukovice, znatnih dijelova Priobalja, Zagore, Like i otoka.

Kod cirkulacije stanovništva na prostoru Jadranske Hrvatske, i bez detaljnije analize, jasni su određeni pravci kretanja stanovništva odnosno usmjerenost manjih, tj. mikro- i subregionalnih središta na regionalne kod kojih prevladavaju (oko 85-90% od ukupnih cirkulacija prema

the Šibenik-Knin and Lika-Senj counties is much worse. Generally, both counties represent areas of high depopulation, and their rural spaces are characterized by demographic extinction.

At the same time, there is a significant spatial complex of daily circulation of workers, pupils, students and other people around Zadar. Starting from 1971, the number of daily migrants has exceeded 10,000, and has increased significantly until today.

Within the central area of Adriatic Croatia, i.e., the North Dalmatia-Lika region, the particular demographic force of Zadar stands out. As the centre, it has the strongest demographic and economic potential, especially in terms of active population and the educational structure of its inhabitants. Besides, it should be stressed that Zadar has been recording the most favourable demographic trend.

The relationship between Zadar and Split is of great importance, since the modern economic and demogeographical indicators extract Zadar more and more from the gravitational field of Split. Supraregional developmental process involves the gravitational zone of Ravni Kotari, Bukovica, relevant part of the littoral, Zagora, Lika and the islands.

In terms of population circulation in the area of Adriatic Croatia, even without a detailed analysis, certain directions of population movement and orientation of small, i.e., micro- and sub-regional

regionalnom središtu) svakodnevne cirkulacije zbog posla ili školovanja. U pravilu svako mikro- i subregionalno središte gravitira najbližem regionalnom središtu, primjerice Obrovac i Benkovac Zadru, Sinj Splitu itd. Međutim, iz subregionalnih središta Knina i Metkovića naglašena je dvojna gravitacija. Tako rezultati jednog anketnog istraživanja upućuju na gotovo podjednaku usmjerenost stanovništva Metkovića prema Splitu (47,7%) i Dubrovniku (43,3%), a stanovništva Knina prema Šibeniku (35,7%) i Zadru (31,4%). Takav odnos proizlazi iz bolje opremljenosti centralno-mjesnim funkcijama Zadra u slučaju Knina, i Splita u slučaju Metkovića, unatoč prostornoj udaljenosti.⁹

Glede usmjerenosti pojedinih središta Jadranske Hrvatske¹⁰ prema središtu Splitu, anketno istraživanje potvrdilo je postavljenju hipotezu o razmjerno slabom gravitacijskom utjecaju Splita na Zadar (Sl. 6.). Naime, prostorna pokretljivost stanovništva Zadra (anketnog uzorka) upućuje na prevladavajuću usmjerenost prema Zagrebu (61%), potom Rijeci (17,7%), a tek onda Splitu (6,6%). Postojeća organizacija prevladavajućega javnog putničkog prijevoza ide u prilog Zagrebu koji u odnosu na Split ionako pruža više mogućnosti za rješavanje raznih upravnih poslova, liječničkih pregleda, za školovanje, kulturne i zabavne

centres to regional centres are quite clear. Daily work and school commuting (about 85-90% of the total circulation towards the regional centre) prevail. As a rule, each micro- and sub-regional centre gravitates to the nearest regional centre, for example Obrovac and Benkovac to Zadar, Sinj to Split, etc. However, the sub-regional centres of Knin or Metković demonstrate a dual gravity. Thus, a survey research results indicate an almost equal orientation of Metković population to Split (47.7%) and Dubrovnik (43.3%), and Knin population toward Šibenik (35.7%) and Zadar (31.4%). Such an attitude stems, in spite of spatial distance, from the equally equipped city of Zadar in the case of Knin, and city of Split in the case of Metković.⁹

In the context of the orientation of certain Adriatic Croatia¹⁰ centres towards the centre of Split, the survey confirmed the hypothesis of a relatively weak gravitational influence of Split towards Zadar (Fig. 6). Specifically, the spatial mobility of Zadar population (survey sample) indicates the predominant orientation towards Zagreb (61%), followed by Rijeka (17.7%), and then Split (6.6%). The current organization of predominant public passenger transport is in favour of Zagreb, which, in relation to Split, provides more options for solving a variety of administrative tasks, medical examinations, for education, culture and entertainment, shopping, etc. In affirming the city

⁹ MIROŠEVIĆ, 2011.

¹⁰ U anketnom upitniku tijekom istraživanja koja je obavila L. Mirošević na uzorku od 1 425 ispitanika, postavljeno je pitanje *Iz svojega mjesta stanovanja najčešće putujem u:*. Ponuđeni su odgovori koji su prilagođeni lokaciji provedbe ankete, a sastavljeni prema razini funkcionalnog utjecaja istraživanih središta. Tako je uz pojedine gradove središta odgovarajuće gravitacije prostornog okupljanja u Jadranskoj Hrvatskoj (Rijeka, Split, Zadar, Šibenik i Dubrovnik), ponuđen i Zagreb. Za središta subregionalne gravitacije prostornog okupljanja ponuđena su središta višeg ranga prostorne okupljenosti, što je opet ovisilo o lokaciji provedbe ankete. Primjerice, za grad Knin ponuđena su središta Šibenik i Zadar, ali i Zagreb i Split. Anketno istraživanje nije provedeno samo u svrhu utvrđivanja dnevnih cirkulacija stanovništva već i s namjerom da se utvrdi učestalost takvih cirkulacija. Poradi toga je anketni upitnik sadržavao pitanje *U navedeni grad putujem:* s ponuđenim odgovorima: a) svakodnevno, b) 1-2 puta tjedno, c) 3-5 puta tjedno, d) 1-2 puta mjesečno, e) 3-4 puta mjesečno, f) rijetko. Isto tako, postavljeno je pitanje o razlozima takva cirkuliranja tj. *Najčešći razlog putovanja u navedeni grad (možete zaokružiti više odgovora):* s ponuđenim odgovorima: a) posao/školovanje, b) kupovina, c) odlazak liječniku/specijalistu, d) odlazak u neku od administrativnih institucija (gradska, županijska, državna uprava), e) kulturna, zabavna ili sportska priredba, f) posjet rodbini ili prijateljima i g) ostalo.

⁹ MIROŠEVIĆ, 2011.

¹⁰ In the questionnaire of the study conducted by L. Mirošević on the sample of 1,425 respondents, the question was put „From my place of residence I most frequently travel to:”. The offered answers were tailored to the location where the surveys were carried out and compiled according to the level of functional impact of studied centres. So, among some central cities of gravity of the corresponding physical gathering in Adriatic Croatia (Rijeka, Split, Zadar, Šibenik and Dubrovnik), Zagreb was offered as well. For sub-regional centres of gravity of physical gatherings the centres of higher level of spatial gathering were offered, which depended on survey location. For example, for the city of Knin, the centres of Šibenik and Zadar, but also Zagreb and Split, were offered. The survey was not conducted only for the purpose of determining the daily population circulation, but was intended to determine the frequency of such circulation. For this reason, the questionnaire included the question: „I travel to the specified town:”, and the answer was given in the form of multiple choice: a) daily, b) once or twice a week c) 3-5 times a week d) 1-2 times a month, e) 3-4 times a month, f) rarely. Besides, there was the question about the reasons for such circulation, i.e., “The most frequent reason for travelling to the selected town (you can choose more than one answer)” with presented choices: a) work / school, b) shopping, c) to see the doctor / specialist, d) to pay a visit to a certain administrative institution (city, county, state administration), e) cultural, entertainment or sporting event, f) to pay a visit to relatives or friends, and g) other.

sadržaje, kupovinu i dr. U potvrđivanju Zadra kao supraregionalnog centra govori i činjenica o njegovu gravitacijskom utjecaju na Knin, Šibenik i Novalju, ali djelomično i usmjerenost Splita na Zadar (25,9%). Učestalost veza između Šibenika, Knina i Novalje kao ishodišta, te Zadra kao odredišta, velika je, najčešće dnevna ili tjedna. Međutim, kada se promotri učestalost i razlog cirkulacije stanovništva iz Splita prema Zadru, njih 39% odlazi u Zadar 1-2 mjesečno, 49% ih odlazi 3-4 mjesečno, a ostali rijetko, a kao najučestaliji razlozi su kulturne, zabavne ili športske priredbe i posao/školoavanje, a takvi razlozi prevladavaju i kod stanovništva koje cirkulira iz Zadra prema Splitu, U oba slučaja u tim cirkulacijama sudjeluje stanovništvo mlađe i srednje dobi.

Gravitacijski (nodalno-funkcionalni) pristup kao kriterij za definiranje sjevernodalmatinsko-ličke regije (Srednja Jadranska Hrvatska)

U suvremenim uvjetima razvoja suverene Hrvatske iznimno je važno prihvaćanje regionalnih različitosti te potreba uravnoteženog i harmoničnog upravnog i samoupravnog teritorijalnog razvoja od interesa za geografski raščlanjen prostor Hrvatske. Uz regije najvećih gradova Zagreba, Splita, Rijeke, Osijeka, Zadra, Slavenskog Broda treba poštovati pojedine prostore gusto naseljenih regija (Varaždinska) ili suburbanih aglomeracija (Velika Gorica) i sl.

U geografski vrlo izduženom prostoru Jadranske Hrvatske Zadar ima najistaknutije značenje upravo u središnjem, tj. sjevernodalmatinskom dijelu priobalja s dijelom unutrašnjosti (Lika). Još jače značenje imaju Split i Rijeka, a svima je zajedničko da njihova funkcionalna snaga nadilazi prostor njihovih županija. Njihov gravitacijski utjecaj jak je i u susjednim županijama, dok ostala središta (Pula, Gospić, Šibenik i Dubrovnik) ne ostvaruju veći utjecaj izvan svojih županija (Tab. 4. i Tab. 5.).

Danas, razvojem upravnih i samoupravnih tijela za Zadarsku, ali dijelom i susjedne županije, Šibensku i Ličko-senjsku, Zadar je u razmjerno kratkom vremenu formalizirao svoju širu regionalnu funkciju. Štoviše, uvrstio se među najsnažnija funkcionalna središta u Hrvatskoj premda se u upravnom pogledu upravo u zadarskom zaobalju (Lika) riječki gravitacijski utjecaj dugotrajno politički favorizirao, a i danas pokatkad nameće, što izravno implicira eventualno upravljanje iz Rijeke primjerice

of Zadar as a supraregional centre, its gravitational influence on Knin, Šibenik, Gračac and Novalja, as well as partly the orientation of Split towards Zadar (25.9%), could be put forward as arguments. The frequency of daily or weekly connections between Šibenik, Knin, Novalja as the starting points, and Zadar as destination, is significant, mostly daily or weekly. However, when looking at the frequency and reasons for the circulation of people from Split to Zadar, 39% of them come to Zadar once or twice a month, 49% of them come 3-4 times a month, while others rarely do so. The most common reasons are cultural, entertainment or sporting events and work or school, and such reasons prevail among population that circulates from Zadar to Split. In both cases, such circulations include young and middle-aged people.

Gravity (nodal-functional) approach as a criterion for defining the North Dalmatia-Lika region (Middle Adriatic Croatia)

In modern developmental conditions of sovereign Croatia, it is of great importance to take into account regional differences and the need for a balanced, harmonious and steady administrative and self-government territorial reorganization and development on the geographically differentiated Croatian territory. Besides the regions of largest cities – of Zagreb, Split, Rijeka, Osijek, Zadar and Slavonski Brod – certain areas in regions of high density of population (Varaždin) or in suburban agglomerations (Velika Gorica), etc., should also be considered.

In the geographically very extensive area of Adriatic Croatia, Zadar has the most prominent significance precisely in the central, North Dalmatian part of the coast together with the part of hinterland (Lika). Split and Rijeka have an even greater significance, and the common trait is that their gravitational power stretches beyond the area of their counties. Their gravitational influence is strong in the neighbouring counties, while other centres (Pula, Gospić, Šibenik and Dubrovnik) do not realise a greater impact outside their counties (Tab. 4 and Tab. 5).

Today, owing to the development of administrative and self-governing bodies, Zadar has formalized its wide regional function in a relatively short period of time (partly also in adjacent counties, Šibenik and Lika-Senj). Moreover, it has become a part of the strongest functional centres in Croatia, although, from the administrative point of view, Rijeka's gravitational influence had been politically favoured for a long time in the

Tablica 4. Vodeći gradovi i urbane regije Jadranske Hrvatske te Zagreb i Osijek prema broju stanovnika, sveučilištima i pretežnom utjecaju ostalih centralnomjesnih funkcija

Table 4 Main cities and urban regions in Adriatic Croatia with Zagreb and Osijek according to population, universities and predominant influence of other central-places functions

Grad	Godina			Sveučilište > 5000 studenata	Sveučilište < 5000 studenata	Centralnomjesne funkcije s obzirom na prostor utjecaja
	1910.	2011.	2011. urbana regija*			
City	Year			University > 5000 students	University < 5000 students	Central-places functions according to the area of influence
	1910	2011	2011 urban region*			
ZAGREB ³	100 275	685 568	1 100 000	1	1	nacionalni / više županija <i>national / more counties</i>
OSIJEK	34 014	83 497	130 000	1		više županija <i>more counties</i>
SPLIT	21 407	165 893	280 000	1		više županija <i>more counties</i>
RIJEKA	67 875	127 498	250 000	1		više županija <i>more counties</i>
ZADAR	18 077	70 674	125 000	1		više županija <i>more counties</i>
PULA	59 610	57 191	80 000		1	vlastita županija <i>own county</i>
ŠIBENIK	13 659	34 242	50 000			vlastita županija <i>own county</i>
DUBROVNIK	12 683	28 113	50 000		1	vlastita županija <i>own county</i>

* Procjena temeljena na službenim popisima

Izvor: Službeni popisi stanovništva (urbane regije okvirno)

*Estimate based on Census data

Source: Official Censuses (urban regions approximately)

izvorištem Une, Pagom, Likom! Već se ranije, u bivšem sustavu (kotari i zajednice općina Split i Rijeka) model zajedničkog razvoja preglomaznog i izduženog dalmatinskog prostora, pokazao neučinkovitim, a na primjeru sjeverne Dalmacije i podcjenjivačkim.

S obzirom na složenost gravitacijskih odnosa na znatnom dijelu hrvatskog priobalja i Like, te na znatnu međusobnu prostornu udaljenost, Rijeka, Zadar i Split, jače nego druga središta, razvijaju nodalno-funkcionalno značenje. Takav je razvoj i očekivan jer su oblikovane urbane regije, riječka (220 000 stanovnika), zadarska (125 000 stanovnika) i splitska (280 000 stanovnika). U sustavu urbaniziranih prostora Hrvatske to traži odgovarajuću potvrdu i funkcionalnim značenjem su slične osječkoj. Naime, u njima djeluje velik broj

Zadar hinterland (Lika), and is even nowadays occasionally imposed, which directly implies the possible Rijeka administration over the source of the Una River, Pag, Lika! Even earlier, in the former system (districts, communities of municipalities of Split and Rijeka) the model of mutual development of an excessively large and elongated Dalmatian area manifested itself as ineffective, and, in the case of North Dalmatia, even disparaging.

Considering the complexity of the gravitational relationship on a relevant part of the Croatian coast with Lika, and a considerable spatial distance among them, Rijeka, Zadar and Split develop their nodal-functional significance more prominently than other centres in Croatia. This development was not unexpected, since urban regions have been formed – Rijeka (220,000 inhabitants), Zadar (125,000 inhabitants) and Split (280,000 inhabitants). In the system of urbanized areas of Croatia this requires

¹¹ U Zagrebu djeluju dva sveučilišta: Sveučilište u Zagrebu i Hrvatsko katoličko sveučilište

¹¹ There are two universities in Zagreb: University of Zagreb and Croatian Catholic University

Tablica 5. Vodeći gradovi Jadranske Hrvatske te Zagreb i Osijek prema pretežnom gravitacijskom doseg i značenju centralnomjesnih funkcija (N = nacionalno, više županija, R = najmanje 2 županije, S = vlastita županija)

Table 5 Main cities in Adriatic Croatia (together with Zagreb and Osijek) according to predominant gravitational range and significance of central-places functions (N = national; more counties, R = at least 2 counties, S = own county)

Grad	Uprava	Škole/ Sveučilišta	Zdravstvo	Sudstvo	Trgovina	Gospo- darstvo	Radna mjest	Sigurnost
City	Admini- stration	Schools/ Universities	Health	Justice	Trade	Economy	Work places	Security
ZAGREB	N, R	N, R	N, R	N, R	N, R	N, R	N, R	N, R
OSIJEK	R	N, R	R	R	R	R	R	R
SPLIT	R	N, R	R	R	R	R	R	R
RIJEKA	R	N, R	R	R	R	R	R	R
ZADAR	R, S	N, R	R	R	R	R	R, S	R
PULA	S	R, S	S	S	S	S	S	S
ŠIBENIK	S	S	S	S	S	S	S	S
DUBROVNIK	S	R, S	R	S	S	S	S	S
Gospić	S	S	S	S	S	S	S	S

ustanova koje imaju šire značenje, uvjetno rečeno supraregionalni gravitacijski domēt.

Jakim funkcionalnim, pa i nacionalnim i katkad međunarodnim značenjem, u ovim središtima ističu se sveučilišta, državni arhivi, sveučilišne i znanstvene knjižnice, profesionalna kazališta, razni domaći i međunarodni znanstveni i istraživački centri i ustanove, konzulati, izložbe, klinike/regionalne bolnice, broderske tvrtke, lučko industrijske zone putničke luke, zračne luke, trajektne i brzobrodske međunarodne veze, konzulati, trgovački sudovi, gospodarske komore, podružnice FINA-e, veći broj srednjih škola s 10 000 i više učenika, nadbiskupije, različiti muzeji nacionalne i regionalne razine, centri HRT, regionalne TV, bankovna središta te više od 20 različitih poslovnih banaka i filijala, podružnice više osiguravajućih društava, dnevne novine, tri novinska tjednika, više znanstvenih, te više stručnih i popularnih publikacija, regionalni zavodi za zaštitu spomenika, elektrodistributivno poduzeće, mreža povezanih regionalnih vodovoda i dr., vanjskotrgovačke tvrtke, zastupstva inozemnih tvrtki za Hrvatsku itd.

Time se objektivno ne remete interesi ostalih funkcionalnih cjelina i središta zemlje (Zagreb, Osijek, Slavonski Brod, Varaždin i dr.). Suprotno, kvalitetno i učinkovito se nadopunjuje nacionalni interes, a velikom području Hrvatske omogućuje se obnova i izlazak iz problema koji su im obilježili razvoj u 20. st.

an adequate confirmation, as they are similar to that of Osijek according to the functional significance. Specifically, a large number of establishments function in them. These have a broader meaning, approximately a supra-regional gravitational range.

With their strong functional, national and, at times, international functional significance, the most prominent in these centres are: universities, state archives, university and scientific libraries, professional theatres, different scientific and research institutions and centres, consulates, exhibitions, clinics/supraregional hospitals, shipping companies, port-industrial zones, passenger ports, airports, international ferries and fast ship connections, consulates, commercial courts, chambers of commerce, subsidiaries of FINA, a large number of secondary schools with more than 10,000 pupils, archdioceses, different museums of national and regional level, centres of HRT, regional TV, banking centres and more than 20 different commercial banks and branches, multiple branches of insurance companies, daily newspaper(s), two-three newsweeklies, many scientific as well as professional and popular publications, regional centres for the preservation of cultural monuments, electricity power distribution enterprises, a network of related regional waterlines and others, foreign trade companies, representatives of foreign companies in Croatia, etc.

Objectively, this does not disturb the interests of other functional entities and centres of the country (Zagreb, Osijek, Slavonski Brod, Varaždin, etc.). Quite the opposite, the national interest is complemented in a quality and efficient manner, and a large area of Croatia gets the opportunity of

Na razini Hrvatske, raščlamba prostora na desetak regionalnih cjelina omogućuje postupnu gospodarsku decentralizaciju i ravnomjernije usmjeravanje kapitala na uravnoteženiji razvoj. Time bi se neravnomjerna koncentracija i polarizacija gospodarskih tokova postupno ublažila.

Uz Rijeku i Split, Zadar je značajnog gospodarsko središte Jadranske Hrvatske, zasigurno treće po jakosti s obzirom na mogućnosti i značenje primarnoga, sekundarnog i tercijarnog sektora (posebice prometa, turizma) itd. Postoje također i znatna gospodarska povezanost i međuovisnost županija sa središtima u Rijeci, Zadru i Splitu.

Neprihvatljivost koncepta tradicionalnih regija

Koncept tzv. tradicionalnih regija nije prihvatljiv za učinkovit razvoj sjevernodalmatinsko-ličkog prostora jer bi se neposredno ličko zaleđe vezivalo za razmjerno malo i nerazvijeno središte u Gospiću, a ako bi se usmjerilo na udaljenu Rijeku ili eventualno Karlovac, to bi opet na dulje vrijeme usporilo uključanje i razvoj velikog dijela ličkog prostora u spontanoj gravitacijskoj zoni Zadra. S druge strane, vernakularni dalmatinski prostor, za razliku od Istre, funkcionira danas kao prostor barem dvaju regionalnih kompleksa (sjevernodalmatinska, odn. Zadarsko-šibenska, odn. Srednja Jadranska Hrvatska i srednjodalmatinsko-južnodalmatinska, odn. Splitska, odn. Južna Jadranska Hrvatska). To treba poštovati i zbog najznačajnije uloge i Splita i Zadra, pri čemu svakako treba uzeti u obzir posebno geostrateško i međunarodno turističko i kulturno značenje slabije funkcionalno istaknutog i prometno povezanog, ali svjetski prepoznatog Dubrovnika, koji bi u uvjetima prostorne izdvojenosti i prometne izolacije trebao uživati posebni status funkcionalno prvorazredno alimentiranog središta.

Pojedini uvjeti razvoja u prošlosti, u smislu potvrde i održavanja upravnog značenja središta prvorazrednog značenja, doveli su i do apsurd. Primjerice, Zadar je između Prvoga i Drugog svjetskog rata prepušten Italiji, 1961. ostao je bez funkcije kotarskog središta, a 1974. nije uspio okupiti zajednicu općina niti reafirmirati sveučilište. Ukidanje važne funkcije kotara, unatoč tisućljetnom razvoju kao regionalnog središta, bilo je formalni izraz određene političke marginalizacije. Ona je rezultirala, uz ostalo i, za veliki dio hrvatskog prostora pogubnom

renewal and solution to the problems that marked their development in the 20th century.

At the level of Croatia, the differentiation of space in about ten regional units enables the gradual economic decentralization and a more equal directing of capital to more balanced development. This would gradually ease the unbalanced concentration and polarization of economic courses.

Besides Rijeka and Split, Zadar is a significant economic centre of the Adriatic Croatia, certainly the third in strength with respect to possibilities and importance of the primary, secondary and tertiary sectors (especially of traffic, tourism) etc. There is also a substantial economic connection and interdependence of counties with centres in Rijeka, Zadar and Split.

Unacceptability of the concept of traditional regions

The concept of the so-called traditional regions is not acceptable for the efficient development of the North Dalmatia-Lika region because it would link the immediate Lika hinterland to the relatively small and undeveloped centre in Gospić, and if it should be oriented to distant Rijeka or possibly Karlovac, it would again, for a long time, slow down the inclusion and development of a wider part of Lika area in the spontaneous gravitational zone of Zadar. On the other hand, vernacular Dalmatian area, in contrast to Istria, now functions as a space of at least two regional complexes (the North, i.e., Zadar and Šibenik, that is central part of Adriatic Croatia, and Central-South Dalmatia, i.e. Split, or the south part of Adriatic Croatia). This should be accepted taking into consideration the most significant roles of both Split and Zadar. The particular geo-strategic and international touristic and cultural significance of less functionally prominent and traffically connected, but globally recognized, Dubrovnik should also be taken into account. In terms of spatial exclusion and traffic isolation, it should enjoy a special national status of primordially alimental functional centre.

Certain conditions of development in the past, in terms of confirming and maintaining administrative centre of highest importance, caused absurd situations. For example, between the two world wars, Zadar was ceded to Italy, in 1961 it was left without function of the district centre, and in 1974 it failed to gather the community of municipalities and re-establish the university. Abolition of the important function of the district centre, after the multimillennial development of the town, was the formal expression

instalacijom velikosrpske politike u velikom dijelu neposrednog okruženja Zadra (dio Srednje i Južna Lika, Krbava, Ličko gornje Pounje, Bukovica, dio Zagore i dijelovi Ravni kotara sa središtem u Kninu) u vrijeme ratne agresije na Hrvatsku 1991.-1995.

Dakle, premda do danas nisu u cijelosti ostvarene sve mogućnosti razvoja središnjeg dijela Jadranske Hrvatske odnosno sjevernodalmatinskog i ličkog prostora, u suvremenim uvjetima potrebno je regionalnom *de facto* središtu, Zadru, ustanoviti upravno-teritorijalnu ulogu koja mu prirodno kao važnom hrvatskom središtu pripada, ulogu kakvu već ostvaruju Split i Rijeka. Političko i upravno zapostavljanje do devedesetih 20. stoljeća i lokalni oportunitet potrebno je u interesu ravnomjernog i učinkovitog razvoja prostora Hrvatske zamijeniti aktivnim odnosom Zadra prema okolnim krajevima, kao i državne strategije u odnosu na ovaj regionalni kompleks.

Koncept "jedinstvene i nedjeljive Dalmacije" u kojem se ne uzimaju u obzir postojeće funkcije i suvremeni tokovi napretka kao i potrebe prostora oko njega (nekada inspiriran izvana i podržavan od autonomaša), suprotan je modelu disperznoga, prožiljenog i decentraliziranog razvoja. Zatomičen je tek stvaranjem Republike Hrvatske i novog županijskog ustroja, u kojem su formalizirani prostori županija sa središtima u Zadru, Šibeniku i Gospiću. Povratak zastarjelom modelu "dalmatinske regije" koji ne odgovara suvremenim zahtjevima razvoja, nerijetko je na tragu zastarjelih geostrateških koncepata. Oni su doveli do posvemašnjeg zaostajanja sjevernodalmatinskog i ličkog prostora u 20. stoljeću. S time je u neposrednoj vezi i vojnostrateški položaj (zračne luke u Zemunik, Šepurinama, Udbini i dr.), koji kao i u prošlosti, i u suvremenim uvjetima početka trećeg tisućljeća, ima iznimno značenje u Hrvatskoj.

U sustavu hrvatskih županija poslije posljednje unutarnjepromjenegranica 1997. Zadar je potvrdio značenje jednog od najizrazitijih županijskih središta. Međutim, pojedini, uglavnom neslužbeni, ponekad i agresivni prijedlozi promjena upravno-teritorijalnog ustroja pojavljuju se u sredstvima javnog priopćavanja. Prate ih senzacionalistički napisi, zakulisne političke odluke i prekrajanja, stavljanje lokalne političke i ostale javnosti pred gotov čin i sl. Donekle se to očituje i u podvajanju otoka Paga, u onemogućavanju verificiranja postojećega gravitacijskog značenja Zadra u Lici, itd. To se izravno kosi i s interesima razvoja Hrvatske u ovom velikom i slabo naseljenom

of its political marginalization. That resulted in, among other things, disastrous installation of Greater Serbian politics, in the large part of Zadar's immediate surroundings (the part of central Lika, southern Lika, Krbava, Upper Pounje, Bukovica, parts of Zagora and parts of Ravni Kotari with the centre in Knin) during the Serbian war aggression against Croatia 1991-1995. Therefore, although all the developmental possibilities of the central part of Adriatic Croatia, i.e., of North Dalmatia and Lika area, still have not been fully realized, it is necessary to establish in modern conditions the administrative-territorial role which naturally belongs to Zadar, it nowadays representing the *de facto* regional centre, and the role that Split and Rijeka have already achieved. Political and administrative neglect until the nineties of the 20th century, and local opportunism, should be replaced by an active approach of Zadar to surrounding areas, as it is in the interest of a balanced and effective development of the Croatian territory, as well as of the state strategy in relation to this regional complex.

The concept of a "homogeneous and indivisible Dalmatia" which does not respect the existing functions and contemporary trends of progress, as well as the needs of the space around it (inspired from abroad in the past and supported by the autonomists), is contrary to the model of dispersed, decentralized, diffused development. It has been silenced only by the establishment of Republic of Croatia and the new county division in which areas of counties with centres in Zadar, Šibenik and Gospić were formalized. Restoring an outdated model of "Dalmatian region", which does not meet the modern requirements of development, is often on the trail of the old geopolitical concepts. These concepts led to the utter regress of North Dalmatia-Lika areas in the 20th century. The military-strategic position is in close connection with this (the airports in Zemunik, Šepurine, Udbina etc.), and, at the beginning of the third millennium, is of an extremely important significance for Croatia, just as was the case in the past.

In the system of Croatian counties after the last internal change of boundaries in 1997, Zadar has confirmed its significance as one of the most prominent county centres. However, some, mainly informal, and sometimes aggressive, proposals for changes of administrative-territorial structure have appeared in different media. They are followed by sensationalistic headlines, behind-the-scene political decisions and redrawing, presenting the local political and other public with a *fait accompli*, etc. This is also somewhat reflected in the dividing of Pag Island, in preventing the verification of existing gravitational significance of Zadar in Lika, etc.

prostoru, ali i s interesima sjevernodalmatinskih kompleksa Zadra i Šibenika i najvećeg dijela Like da se upravo ovaj prostor Hrvatske upravno potvrdi kao zaseban funkcionalni regionalni kompleks.

Zaključci

Bitno je naglasiti da bi u bilo kojoj budućoj, pa i najstrožoj, upravno-političkoj regionalizaciji Hrvatske poštujući suvremene okolnosti razvoja, i Zadar, kao i Rijeka, Split i Osijek trebao ostvarivati značenje jednog od najvažnijih središta, a tu razinu bi trebalo postupno omogućiti i Varaždinu i Slavonskom Brodu. Naime, takvo bi značenje trebale ostvariti sve hrvatske funkcionalne i razvojne jezgre s gradovima preko 50 000 stanovnika i urbanim regijama većim od 100 000 stanovnika. U konstelaciji zadržavanja sadašnjeg ili nešto smanjenog broja županija, očito ne bi bilo bitne promjene u odnosu na sadašnje stanje.

Međutim, pojavljuju se i prijedlozi koji su za središnji dio Jadranske Hrvatske neprihvatljivi, za regionalizacijom Hrvatske na 5, 7 ili 8 regija ili sl., u kojima sjeverno-dalmatinsko-lički regionalni kompleks ne bi funkcionirao kao jedinstven, nego bi bio podijeljen. Takvi prijedlozi nisu znanstveno i stručno prihvatljivi, jer ne sagledavaju potrebe velikih i osjetljivih prostora Hrvatske te postojeći stupanj značenja zadarske i pojedinih drugih urbanih regija u suvremenoj Hrvatskoj, s obzirom na demografsko, geografsko, gospodarsko, upravno, povijesno-kulturno, geostrateško, geoprometno, funkcionalno i sl. značenje.

Dakle, s obzirom na prirodni, velik i važan, prostor utjecaja Sjeverne Dalmacije i Like, bilo da se odluči bitno izmijeniti sadašnja upravno-teritorijalna podjela, bilo da se učine samo manji pomaci, u Jadranskoj Hrvatskoj, uz Split i Rijeku, Zadar kao peti grad po veličini u Hrvatskoj, središte snažnoga kulturno-povijesnog identiteta i relevantne gospodarske snage i konkurentnosti, nepobitno treba i dalje razvijati status prvorazrednoga funkcionalnog središta. Poticanje statusa najviše razine, povoljno bi se odrazilo ne samo na užu okolicu (Ravni kotari, Bukovica, Pag, Podgorje, zadarsko-biogradski otoci i dr.) nego i na širi utjecajni prostor Like, šibenskog priobalja s otocima, kninsko-drniške zagore i sl. U današnjim uvjetima razvoja Hrvatske ne bi trebalo, niti u formalnom pogledu, predlagati umanjenje njegove funkcionalne, odnosno

That directly contradicts the interests of Croatia's development in this large and sparsely populated area, but also the interests of the North Dalmatian spatial complex of Zadar and Šibenik, as well as most of Lika area, according to which this space of Croatia should be administratively recognized and affirmed as a separate functional regional complex.

Conclusions

It is important to emphasize that in any future, even the harshest, administrative and political regionalization of Croatia considering recent developmental conditions, Zadar, just like Rijeka, Split and Osijek, should realise its significance of one of the most prominent centres, and the same significance should gradually be ascribed to Varaždin and Slavonski Brod as well. Namely, all Croatian functional and developmental cores with cities of over 50,000 population and urban areas of more than 100,000 residents should realise such significance. In the constellation of retaining the current or slightly reduced number of counties, obviously, there would be no significant changes compared to the current situation.

However, some suggestions have appeared, according to which Croatia would be regionalized in 5, 7, 8 regions or similar. Such suggestions are unacceptable for the central part of Adriatic Croatia because, in such cases, North Dalmatian-Lika regional complex would not exist united, but divided. Such proposals are unacceptable scientifically and professionally. They, in fact, do not take into account the needs in large and sensitive areas of Croatia, nor the current level of significance of Zadar and of some other urban regions in modern Croatia, considering the demographic, geographic, economic, administrative, historical, cultural, geostrategic, geotrafic, functional etc. significance.

Therefore, due to the natural, wide and important area of influence of North Dalmatia and Lika, whether it is decided to change more significantly the current administrative-territorial division, or to make only small shifts in Adriatic Croatia with Split and Rijeka, Zadar, as the fifth largest city in Croatia, the centre of strong cultural and historical identity and relevant economic strength and competitiveness, definitively has to continue developing its status of a first-class functional centre. Stimulation of the highest rank status would reflect positively not only on the narrow surroundings (Ravni Kotari, Bukovica, Pag, Podgorje, Zadar and Biograd Islands, etc.), but also on wider influential areas of Lika, Šibenik's coast

političko-upravne, važnosti tj. marginalizaciju poput one od 1918. do 1991. godine.

Kada je o riječ o Jadranskoj Hrvatskoj, ne samo svojedobno odvajanje od domovine Zadra i Rijeke (između Prvoga i Drugog svjetskog rata) već i kasnija arbitriranja oko granica administrativnog područja Zadra (Pag, Kornati, dijelovi Bukovice, dijelovi Like i Krbave, Podgorja) s čestim izmjenama tih granica (na samom rubu političkog podcjenjivanja), upućuju da u Hrvatskoj susljedno treba osmišljavati zajedničku koncepciju svih potencijala (intelektualnih, političkih, gospodarskih i drugih), da bi se ubuduće izbjegla nesuvisla i štetna prekrajanja. Insistiranje na "oštrim" ličko-dalmatinskim granicama unutar Jadranske Hrvatske ponovno bi otvorilo politička pitanja Paga, Južne Like itd., tj. zanemarivanje i negiranje stvarnoga funkcionalnog i gravitacijskog prožimanja. To bi bila nedopustiva pogreška prema ostvarenju potencijalnog razvoja značajnog i strateški važnog dijela Hrvatske koji zadraskoj urbanoj regiji prirodno gravitira.

Može se zaključiti da su tri ovako koncipirane regije Jadranske Hrvatske, u današnjim granicama 7 županija, višestruko umrežene u nacionalni društveno-gospodarski sustav čineći njegov važan dio čije značenje umnogome nadilazi kvantitativni udio u površini i stanovništvu države. Uzimajući u obzir dosadašnja ostvarenja, budući regionalni razvitak tog prostora svakako bi se trebao temeljiti na poticanju ravnomjernijega prostornog razvitka svih dijelova prostora primorske Hrvatske te na izvrsnosti ekološki prihvatljivih gospodarskih aktivnosti. Na tom je planu posljednjih godina mnogo učinjeno, osobito u pogledu izgradnje prometne i vodoopskrbne infrastrukture, obnove ratom stradalih sela, poticanja razvoja poslovnih zona i sl. To je svakako dobra osnova za daljnje konkretne mjere kojima bi se barem ublažili opći trendovi ruralnog egzodusa i rasta obalnih gradova. U tom cilju moguće regionalne funkcije trebalo bi pomno raspršiti u prostoru, uzimajući u obzir Rijeku, Zadar i Split kao sjedišta, ali i Pulu, Šibenik, Dubrovnik, Gospić, Knin, Sinj, Makarsku, Metković-Ploče, Senj, Otočac itd. kao važna središta pojedinih upravnih tijela. Time bi se u okvirima tako zamišljene regionalne strukture obuzdala polarizacija i omogućio harmoničniji i uravnoteženiji razvitak zasnovan na načelima komplementarnosti i sinergije.

with islands, Knin and Drniš Zagora, etc. In the present developmental conditions of Croatia, what should not be suggested, even in formal terms, is the reduction of its functional or political-administrative role, i.e. marginalization like the one that happened during the period from 1918 to 1991.

When it comes to Adriatic Croatia, not only the former separation of Zadar and Rijeka from their homeland (between the two world wars), but also the subsequent arbitration considering the borders of Zadar gravitational area (Pag, Kornati, Bukovica parts, parts of Lika-Krbava and Podgorje) with frequent changes of these borders (on the very edge of political underestimation), indicate that, consequently, in Croatia a common concept of all resources (intellectual, political, economic and others) should be developed in order to avoid future incoherent and harmful tailoring. Insisting on "sharp" Lika-Dalmatian borders within Adriatic Croatia, would reopen the political questions of Pag, South Lika etc., i.e., neglect and denial of the real functional and gravitational interfusion. That would be an impermissible error toward the realization of the potential development of the significant and strategically important part of Croatia that naturally gravitates to Zadar urban region.

It can be concluded that the three regions of Adriatic Croatia, conceived in such a way, within the present borders of 7 counties, have been multi-networked into the national socio-economic system, representing its important part whose significance goes well beyond the quantitative proportion in the area and population of the country. Considering past achievements, future regional development of this area should certainly be based on encouraging a more balanced spatial development of all parts of coastal Croatia, as well as on the environmental excellence of acceptable economic activities. Much has been done at this level in recent years, particularly with regard to construction of traffic and water supply infrastructure, reconstruction of war-damaged villages, promotion of the development of business zones, etc. That is certainly a good basis for further concrete steps that might lessen the general trends of the rural exodus and growth of coastal cities. In this view, possible regional functions should be carefully disseminated in the area, taking into account Rijeka, Zadar, and Split as the main centres, but also Pula, Šibenik, Dubrovnik, Gospić, Knin, Sinj, Makarska, Metković-Ploče, Senj, Otočac etc., as important centres of individual governing bodies. In the frame of such a designed regional structure, this would prevent polarization and enable a harmonious and balanced development based on the principles of complementarity and synergy.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- ČAVRAK, V. (2002): *Strategija i politika regionalnog razvoja Hrvatske*, Ekonomija, 646-647.
- DOBRIĆ, D. (2008.): *Teritorijalna organizacija i određivanje lokalnih poslova kao uvjeti političke decentralizacije*, Ekonomika i menadžment u javnom sektoru, Zbornik, ALD, Grad Rijeka, Rijeka, 37-76.
- IVANIŠEVIĆ, S. (2007.): *Teritorijalna osnova lokalne uprave – opća načela teritorijalne podjele te uvjeti i faktori koji je determiniraju*, Hrvatska javna uprava, 1 (7), 61-116.
- KOPRIĆ, I. (2006.): *Djelokrug lokalne i područne (regionalne) samouprave*. U: Koprić, I. (ur.) Javna uprava. Nastavni materijali, Zagreb, Društveno veleučilište u Zagrebu i Pravni fakultet u Zagrebu, 259-274.
- LOVRINČEVIĆ, Ž., MARIĆ, Z., RAJH, E. (2005.): *Kako optimalno regionalizirati Hrvatsku?* Ekonomski pregled, 56 (12) 1109-1160.
- MAGAŠ, D. (2003): *Contemporary Aspects of the Geographical Regionalization and Administrative-Territorial Organization of Croatia*, Geoadria 8-1, Zadar, 127-147.
- MAGAŠ, D. (2005): *Croatia: Towards the Concept of Euroregions*, in: Anton Gosar (ed.), Globalizirana Evropa/Globalized Europe, Annales, Univerza na Primorskem, Koper, 247-258
- MIROŠEVIĆ, L. (2011) *Tvorbeni elementi prostornih identiteta u Dalmaciji (Južnoj Hrvatskoj)*, doktorska disertacija, Odjel za geografiju, Sveučilište u Zadru, 2011., PP. 330.
- MIROŠEVIĆ, L., FARIČIĆ, J., MAGAŠ, D. (2010): *South Croatia – Regional Complex of Dalmatia as Mental Construction*, 3rd Conference of the Adriatic Forum devoted to the general theme Regional Development and Regionalisation, Beč, Austrija, 23.-25. Sept. 2010.
- PAVIĆ, Ž. (2006): *Veličina lokalnih jedinica*. U: Koprić, I. (ur.) Javna uprava. Nastavni materijali, Zagreb, Društveno veleučilište u Zagrebu i Pravni fakultet u Zagrebu, 259-274.
- PETKOVIĆ, M. (2011): *Hrvatska će nakon izbora dobiti pet EU-regija*, Vjesnik.hr, 26. svibnja 2011.
- ŠANTIĆ, N. (2006): *Hrvatski regionalni grč*, PanLiber, Zagreb, 1-274.

IZVORI / SOURCES

- Klasifikacija prostornih jedinica za statistiku, Statističke regije, II. razina (NUTS II)*, DZS, Zagreb, 2008.
- Kriteriji učinkovite decentralizacije i nove regionalizacije Hrvatske*, Vlada RH, 2010.
- Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku (NKPJS) u Hrvatskoj*, NN, 35/07.
- Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske u razdoblju 1857.-2001.*, CD ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.
- Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske, 2011. – 2013.*, Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva, RH, Zagreb, 2010.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Prvi rezultati po naseljima*, DZS.
- Program gospodarskoga oporavka Republike Hrvatske*, Vlada RH, Zagreb, 2010.
- Projekt Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku*, DZS, Zagreb, 2002.
- Smjernice i načela za funkcionalnu decentralizaciju i teritorijalni preustroj Republike Hrvatske*, Ministarstvo uprave RH, Zagreb, 2010.